ENSEST YASAĞI VE KÖKENLERİ

ÉMILE DURKHEIM

ÇEVİREN: ZEYNEP BENGÜ

PINHAN

Antropoloji

Émile Durkheim

Ensest Yasağı ve Kökenleri

Émile Durkheim (1858-1917): Fransız sosyolog. 1887 yılında Bordeaux Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. 1902'de Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesine geçti ve çalışmalarına burada devam etti. 1906'da Sorbonne Üniversitesi Eğitimbilim Profesörlüğüne getirildi. Modern sosyolojinin kurucusu sayılır.
Zeynep Bengü: Saint-Benoît Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans tezini Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünde tamamladı. Bachelard, Perec ve Paquot üzerine çevirileri bulunmaktadır.

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 40676

Kaynak metin: *Année sociologique*, vol. I, 1899-1900, pp. 1 à 70, rubrique: "Mémoire originaux". Paris: PUF. Texte reproduit dans *Journal sociologique*, pp. 37 à 101. Paris: PUF, 1969, 728 pages. Collection Bibliothèque de philosophie contemporaine, 728 pp.

Birinci Basım: Mart 2019

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Çeviri Editörü: Adem Beyaz
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Pinhan Yayıncılık: 185 Antropoloji Dizisi: 5

ISBN: 978-605-9460-74-3

Ensest Yasağı ve Kökenleri

Émile Durkheim

Çeviri: Zeynep Bengü

Bir faaliyeti ya da bir kurumu, hukuki veya ahlaki bir kuralı anlamak için mümkün olduğunca ilk kaynaklara gitmek gerekir; zira, şimdi olanla geçmişte olan arasında sıkı bir dayanışma var. Kuşkusuz, yol üzerinde dönüşüm yaşanırken, o faaliyetin, kurumun yahut kuralın kağıt üzerinde bağlı olduğu sebepler de değişir; fakat bu dönüşümler nihayetinde başlangıç noktasına bağlıdır. Burada hem toplumsal hem de doğal fenomenler görülür; o fenomenlerin geliştiği zemin, fenomenleri doğumundan beri simgeleyen özellikler tarafından kaçınılmaz biçimde önceden belirlenmiş olmasa da o özellikler fenomenlerin gelişimini derinden etkilemekten de geri durmazlar.

Bu çalışmanın ana sorununa da aynı yöntem uygulayacağız. Neden toplumların çoğu ensesti yasakladı, ve hatta tüm uygulamaların en ahlaksızı saydı? Bu sorular çok soruldu ama doyurucu bir cevap asla alamadık. Başarısızlığın sebebi belki de araştırma yönteminden kaynaklanıyordu. Hareket noktası ise şöyleydi: Bu yasaklama, insan ya da toplum doğasının şimdi de gözlemlenebilir bir haline bağlanmak zorundadır. Dolayısıyla, bu lanetlemenin belirleyici nedenini aramak için yaşamın hem bireysel hem toplumsal mevcut hallerine başvuruldu. Fakat böyle sorulan bir soruya tatminkar bir cevap vermek asla mümkün değil, çünkü ensestten ürkmemizi açıklamaya ve gerekçelendirmeye en münasip inançlar ve alışkanlıklar, ne açıklamaya ne de gerekçelendirmeye yetmez, bunun sebebi de bağlı oldukları nedenlerin ve tekabül ettikleri ihtiyaçların geçmişte kalması. Böyle ilerlemek yerine, bu evrimin köklerine yöneleceğiz, hem de ensest baskısının tarihte ilk görüldüğü en ilkel biçime kadar. İşte bu egzogami yasasıdır. Bu yasayı tarif edip anladığımızda, bugünkü fikirlerimizi ve hislerimizi de daha iyi anlayacağız.

I

Aynı klanın üyelerinin aralarında cinsel ilişkiye girmelerini yasaklayan kurala egzogami adı verilir. Fakat bu klan kelimesi çoğunlukla o kadar belirsiz bir biçimde kullanılmıştır ki artık tarif etmek gerek.

Birbirlerini akraba sayanlara, fakat aynı totemin taşıyıcısı olmak gibi bu çok ayırt edici özelliğe dayanarak bu akrabalığı kendilerine has biçimde kabul eden insanlardan oluşan bir gruba klan adını veririz. Genelde bir bitki veya bir hayvan olan totem, canlı veya cansız bir varlıktır. Grup bu totemden tevarüs ettiğini varsayar, totem grubun hem simgesi hem de ortak adı kabul edilir. Totem bir kurt ise klanın tüm üyeleri atalarının bir kurt olduğuna ve dolayısıyla kurtlara özgü bir şeyler barındırdıklarına inanırlar. Bu nedenle, kendilerine bu adlandırmayı yakıştırırlar; onlar kurttandır. Böylelikle tanımlanmış klan artık ailevi bir topluluktur, çünkü birbirlerini aynı kökten türemiş gibi görenlerden oluşur. Fakat klan, akrabalığın belirli kan bağı ilişkileri üzerinden olmayıp sadece totem ortaklığı üzerine kurulu olmasından dolayı başka tür ailelerden ayırt edilir. Klana dahil olanlar, birbirlerinin kardeşi, babası, kuzeni oldukları için değil, belli bir hayvanın ya da bitkinin adını taşıdıkları için birbirleriyle akrabadırlar. Klan, kabileden, köyden, kısacası, sözlü değil, fakat mülki bir temele sahip her türlü gruptan apaçık ayırt edilir. Ya bu topluluklar totemin kullanımını bilmiyordur ya da ellerinde bir totem olsa bile (ki bu olağan değildir) bu bir yadigardır ve silik bir rol oynar. Nasıl ki günümüzde sadece herhangi bir adı taşıyor olmak bizi belli bir ailenin üyesi yapmazsa, klana mensup olma niteliğini veren de artık totemin kendisi değildir. O halde klanın belirgin özelliğini oluşturan totemdir.

Bunu ortaya koyduktan sonra, egzogami uygulamasını anlamak kolaylaşır. Örneğin, Kurt klanına mensup bir erkek, ne aynı klandan bir kadınla ne de aynı totemi taşıyan başka

klandan bir kadınla bir araya gelebilir. Zira, aynı kabileye mensup klanlar daima ve zorunlu olarak farklı totemlere sahip olsalar da –çünkü ancak ve ancak bu yolla birbirlerinden ayırt edilebilirler- farklı kabilelere mensup kişiler için aynı şey söz konusu değildir. Örneğin, Kuzey Amerikalı yerli kabilelerde, kurt, kurbağa, ayı, tavşan gibi çok yaygın kullanımlı totemler mevcuttur. Yine de, kabile ne olursa olsun, aynı toteme mensup iki kişi arasında her tür cinsel ilişki yasaktır.[1]

Anlatıların çoğunda, bu yasaklama genelde her türlü cinsel ilişki için geçerlidir. Bununla birlikte, bazı gözlemciler, kimi toplumlarda yalnızca muntazam evliliklerin bu kurala uymak zorunda olduğunu raporlamışlardır; serbest beraberlikler bu kurala uymak zorunda değildi. Kunandaburilerdeki Port-Lincoln kabilesinde, Bas-Murray halkları arasında ve Aşağı Darling'de[2] durum böyledir. Ancak bu tanıklıkların istisna olması dışında, meselenin kendisi pek önemli değil. Farz edelim ki, belli bir zamanda, egzogami kuralı, evlilik durumu ile sonraları serbest beraberlik diye adlandırılacak olanı birbirinden ayırt etmiş olsun; başlangıçta ayrım mümkün değildi, sırf bu sebepten dolayı serbest bir beraberliğin muntazam bir birliktelikten ayırt edilebileceğine dair hiçbir kriter mevcut değildi. Avustralyalı bir erkek, satın alma, değiş tokuş yapma, zorla kaçırma, anlaşmalı kaçırma vs. mümkün olan her biçimle kadın edinebilirdi. Her yol onun için iyiydi ve mübahtı. Peki öyleyse nikahsız eş ile yasal bir eş arasında ne fark olabilir? Bir evlilik olabilmesi için, cinsel ilişkinin, belli koşulları yerine getirmesi gerekir ve nikahsız beraberlikler bundan muaftır. Dolayısıyla, egzogami kuralının tüm cinsel ilişkilere neden uygulanmayacağını anlayamıyoruz. Hem zaten, Eski Filistin ya da Roma gibi ileri toplumlarda bile, ensest yasağı mutlak ve kesindir. O halde, yasağın aşağı toplumlarda, bu ayrımları ve eğilimleri kabul etmesi pek az olasıdır, zira toplumsal evrimin en çok bu aşamasında ensest şiddetle ayıplanmıştır. Olsa olsa, kimi zaman tesadüfi ve herhangi bir ge-

---

[1] Curr, *Australian Races*, n. 52. Giraud-Teulon, *Origines du mariage et de la famille*, s. 103.

[2] Frazer, *Totemism*, s. 59.

leceği olmayan karşılaşmalar söz konusu olduğunda enseste yönelik belli bir hoşgörü gösterilmiş olup olmayabileceği sorulabilir.[3]

Bu yasağın her ihlali ciddi biçimde cezalandırılır. Genel olarak, Amerika'da olduğu gibi Avustralya'da da cezası ölümdür.[4] Böyle olmakla beraber, suçlulara farklı bir muamele uygulanır. Ta-ta-hilerde (Güney Yeni Galya) erkek öldürülür, kadın ise sadece dövülür ya da bir mızrak darbesiyle yaralanır. Viktorya kabilelerinde aynı klana dahil insanlar arasındaki en küçük çapkınlık, zorlayıcı önlemler alınmasına yol açar: Kadın, yakınları tarafından dövülür; erkek ise klanın şefine havale edilerek ciddi şekilde azarlanır. Erkek inat eder, sevdiğiyle birlikte kaçarsa kafa derisi yüzülüp öldürülür.[5] Başka yerlerde, belli bir ceza verilmediği görülebilir; ama suçluların, doğal olarak, yani tanrılar tarafından cezalandırılacağına dair genel ve kesin bir inanış vardır. Örneğin, Navajolarda, kemiklerinin kuruyacağı ve yakında ölmeye mahkûm olacakları söylenir. Yaban insan için bu boş bir tehdit değildir; tıpkı insan yargıçların bildirdiği bir kararda olduğu gibi, sonuçları kaçınılmaz bir mahkûmiyete denk gelir. Çünkü, ilkel düşünceye göre, dünyada yaşayan korkutucu güçler, kendilerine rahatsızlık veren her şeye karşı, aynen fiziksel güçlerde olduğu gibi, otomatik bir zorunlulukla tepki gösterirler. Demek ki, onlara zarar veren bir eylem cezasız kalamaz. Cezanın kaçınılmaz olduğu inancı o denli mutlaktır ki, sadece hatayı işlemiş olma fikri bile suçluda organ bozukluklarına ve hatta ölüme yol açmaya yeter. Şu halde, toplum tarafından doğrudan doğruya cezalandırılmayan suçlar her zaman en bağışlanabilir olanlar değildir. Tam tersine, toplum durumu doğal sonuçlarına bırakır, çünkü istisnai önemde olduklarından dolayı kefaretin kendiliğinden ve mekanik yollarla gerçekleşmesi gerekir:[6] Egzogami kuralının ihlalleri bu gruba gi-

---

[3] Bundan dolayı, ilerleyen kısımlarda evlilik, evlilik ilişkileri gibi ifadeleri cinsel birleşmenin neredeyse eş anlamlısı olarak kullanacağız.

[4] Fison ve Howitt, *Kurnai and Kamilaroi*, s. 65. Curr, *Australian Races*, III, 462.

[5] Frazer, *a.g.e.*, s. 59. Sawson, *Australian Aborigenes*, Melbourne, 1881.

[6] Steinmetz, *Ethnologische Studien zur Ersten Entwickelung der Strafe*, II, s. 349. İlerleyen sayfalarda bu eserden çok sayıda vaka aktaracağız.

rer; bundan daha menfur sayılabilecek suçlar çok az sayıdadır.

Şimdiye kadar egzogamiyi en basit şekliyle tarif ettik. Ne var ki, daha karmaşık biçimleri de var: Yasak çoğunlukla tek bir klana değil birçok klana yayılmıştır. Örneğin, Kuzey Amerika'daki Tlinkit kabilesi, aşağıda gösterildiği şekliyle, kendi içinde birbirinden apayrı iki gruba ayrılan on klandan oluşur:[7]

Birinci Grup	*İkinci Grup*
Ayı klanı	Kurbağa klanı
Kartal klanı	Kaz klanı
Yunusbalığı klanı	Denizaslanı klanı
Köpekbalığı klanı	Baykuş klanı
Suyosunu klanı	Somon balığı klanı

Burada, birinci grubun üyeleri yalnızca ikinci gruptan kadın alabilir ve bu karşılıklıdır. Birleşmeler sadece klanın kendi içinde değil, bir gruba mensup klanlar arasında bile yasaktır. Aynı düzenlemeye Çoktalarda rastlanır ve bu eskiden İrokoilerde de geçerliydi.[8] Avustralya'da ise neredeyse tamamen genelleşmiştir. Her kabile özel kelimelerle adlandırılan iki bölüme ayrılır; Kamilaroilerde biri Kupathin diğeri Dilbi ismindedir; Kiabaralarda (Queensland) isimler hemen hemen aynıdır; Buandiklerde (Güney Avustralya) Krokiler ve Kumiteler; Votjoballuklarda (Viktorya) ise bölümlerin isimleri Krokiç ve Gamuçtur, vs.[9]

Bu bölümlerin her birine gelince belli sayıda klana ayrılır ve aynı bölümün içinde yer alan klanlar arasında her tür cinsel ilişki yasaktır. En azından, bu yasak ilkesel bir kuraldı; günümüzde, bu yasaklama kimi bakımlardan hafiflemeye meyilli, ancak yine de çok yaygın, ve yasağın kaybolduğu yerlerde gelenek bunun anısını halen korumakta.

Egzogami yasasının bu yayılımı sadece klanın gelişimine bağlıdır. Gerçekten de, bir klan belli bir orandan daha fazla

---

[7] Morgan, *Ancient Society,* s. 101.

[8] Morgan, *a.g.e.,* s. 90 ve s. 162.

[9] Frazer, *Totemism,* s. 65.

büyüdüğünde, nüfus aynı alana sığamaz: bu durumda, etrafında, aynı habitatta yer almayan, klanı üreten başlangıçtaki grupla aynı menfaatlere sahip olmayan koloniler oluşturarak yayılır, bunlar da sadece kendilerine ait bir totem benimseyerek bundan böyle yeni klanlar oluştururlar. Bununla birlikte, eski ortak yaşama dair bütün hatıralar bir anda ortadan kalkmaz. Bu tekil klanların hepsi uzun bir süre boyunca başlangıçtaki dayanışma duygularını korurlar; aynı klanın parçaları oldukları bilincindedirler, dolayısıyla aralarındaki evlilikler, bölünmeden önce olduğu gibi, korkunç görünür. Yalnızca, geçmiş unutulmaya başladığında bu iğrenme duygusu azalır ve egzogaminin her klanın kendi sınırları içine hapsolduğu tekrar görülür. Seneka Irakoiler örneği, baştaki birlik duygusunun, sonuçlarını doğurması için uzun süre canlılığını muhafaza etmesi gerektiğini gösteriyor. Kabileyi oluşturan sekiz klan, farklı iki gruba dağılmıştı ve aynı gruba mensup tüm klanlar arasındaki evliliğin eskiden yasaklanmış olduğu çok iyi bilinmekteydi. Fakat bu, kalplerde pek yankı yapmayan, sadece geçmişe yönelik (tarihsel) belli belirsiz bir hatırlamaydı: Bu yüzden klandan klana evliliklere izin veriliyordu.

Demek oluyor ki, daha geniş alana yayılmış bu egzogami, ilk başta incelediğimiz egzogamiden doğası bakımından farklı değildir; aynı ilkeye dayanır ve klana ilişkin düşüncelere bağlıdır. Bununla birlikte, bu şekilde adlandırmayı hak eden toplumlar arasından iki farklı klan çeşidini ayırt etmek uygun olur: Asli klan ve ikincil klanlar. İkincil olanlar asli klandan kopan parçalardır, fakat bu şekilde meydana gelmiş parçalarla asli klan arasındaki tüm bağlar yok olmamıştır. Buna karşılık, alt bölümlere ayrılmadan önceki başlangıçtaki klana ya da bu alt bölümler bir kez meydana geldikten sonra bunlar tarafından oluşan kümelenmeye asli klan denir. Aynı zamanda buna *fratri*[10] adı da verilir, çünkü Eski Yunan'daki *fratri* ile aynı ilişkilenmeye dayanıyordu. Bu şekilde adlandırılan sos-

---

[10] Yunanca kökenli *fratri* kelimesi, antropolojik bir terim olup, ayrı ayrı kimliklerini korumalarına rağmen tek bir birim olarak kabul edilen farklı iki veya daha çok klanı bir araya toplayan dostça bir bölünmeye işaret eder –çn.

yal tip, klanla tam anlamıyla doğası gereği özdeş olduğu için, bu deyimi kullanmakta hiçbir sakınca yok.

Birçok olgunun gösterdiği üzere, bu şekilde aynı egzogam grupta bir araya gelmiş klanlar aynı kökene sahiptir. Birincisi, aralarında özel akrabalık ilişkilerinin olduğu geleneği her yerde mevcuttur: Birbirlerine karşılıklı olarak kardeş gibi davranırlar, halbuki diğer fratriden olanlar sadece kuzendirler.[11]

İkinci olarak, fratrinin bazen tıpkı klanda olduğu gibi kendine özgü bir totemi vardır; bu, fratrinin klan olduğunun ya da en azından daha önceden bir klan olduğunun işaretidir. Nihayetinde, bazı durumlarda, parçalar halindeki klanların totemi, açıkça fratrininkinden türemiştir; bu da aynı türeme ilişkisinin birbiriyle uyuşan gruplar arasında mevcut olduğunu kanıtlar. Mesela Tlinkitlerde iki fratri vardır. Birincisinin totemi *Kara Karga*'dır, bu fratrinin oluşturduğu tekil klanların totemleri de *Kara Karga, Kurbağa, Kaz* vs.'dir. İkincisinin ortak totemi *Kurt*'tur; bu fratrinin kapsadığı klanlar da *Kurt, Ayı, Kartal* vs.'dir. Başka bir deyişle, her fratrinin ilk klanının totemi, tam da bütün fratrinin totemidir; şu halde, bu büyük bir olasılıkla, bütün klanları türeten başlangıç klanıdır. Aslında, kendisinden doğan daha karmaşık grubun da aynı adı alması doğaldır. Bu soy zinciri Moheganlarda daha belirgindir. Kabile üç fratriden oluşur: İçlerinden birinin totemi kaplumbağadır; ikincil klanlar ise Küçük Kaplumbağa, Bataklık Kaplumbağası ve Büyük Kaplumbağadır. Bütün bu totemler, fratrinin tümüne hizmet eden totemin özel veçhelerinden başka bir şey değildir. Tuskaroralarda da benzer olgulara rastlanır.[12]

Bu bölünme süreci bir kez gerçekleşti mi, egzogami yasasını bazen sergileyen görünürde tuhaf değişkenler kolayca açıklanabilir hale gelir. En acayip olanlarından biri, Batı Avustralya'da Yeni Norsia kavimlerinde (topluluklarında) gözlemlenir. Kabile iki asli klandan oluşur ve her birinden üç ikincil klan çıkar:

---

[11] Morgan, *a.g.e.*, s. 90.

[12] Frazer, *Totemism*, s. 61-64.

	Ilk asli klan	*Ikinci asli klan*
İkincil klanlar	Mondorop	Noiognok
	Tirarop	*Jiragiok*
	Tondorop	Palarop

Hiç kimse kendi klanından biriyle evlenemez; üstelik, Tirarop ne Mondoropla ne de Tondoropla birleşebilir, halbuki Tondorop ve Mondorop, aynı fratriye dahil olsalar da, kendi aralarında birleşebilirler. Aynı şekilde, bir taraftan Jiragiokun, diğer tarafta Noiognok veya Palaropun olduğu her tür cinsel ilişki yasaktır, fakat bu son ikisi arasında yasak yoktur.[13] Böyle keyfi görünen bu düzenlemenin sebebi çok basit. Başlangıçta, sadece iki klan vardı: Mondorop ve Noiognok. Önce Tirarop Mondorop'tan ayrıldı; belli bir süre sonra, Tirarop'tan da Tondorop doğdu. Böylelikle Tirarop diğer iki klan ile sıkı akrabalık ilişkileri içinde buldu kendini, çünkü birinden doğmuş diğerini de doğurmuştu; bu nedenle onlar arasındaki her türlü birleşme yasaklandı. Ancak bunun tam tersine, Mondorop ve Tondorop arasında, en azından doğrudan, herhangi bir soy (zinciri) ilişkisi bulunmadığından dolayı, birbirlerine yabancıydılar ve aynı yasağın onları bağlaması için de hiçbir sebep yoktu. Öteki fratriden olan klanların durumu da aynı şekilde açıklanır.[14]

II

Dolayısıyla egzogami klana bağlıdır. Bu bağ o kadar kuvvetlidir ki karşılıklıdır: Yukarıdaki tanıma uyup da egzogam olmayan bir klan görmedik. Bu, aynı zamanda, egzogaminin ne kadar genel olduğunu da gösterir; zira, klan kurumunun ne kadar evrensel olduğunu biliyoruz. Tüm toplumlar, bu ör-

[13] Curr, *Australian Races*, I, 320.
[14] Kohler, *Zur Urgeschichte der Ehe*, s. 50.

gütlenme biçiminden ya bizzat kendileri geçmiştir ya da başlangıçta bu örgütlenmeden geçmiş başka toplumlardan doğmuşlardır. Gerçi bazı yazarlar[15], bazı Avustralyalı kabileleri, klanlardan meydana gelmiş olmasına rağmen, endogam olarak niteleyebilmeyi düşünmüşler; fakat, esasında, sadece klan olan tam anlamıyla totemsel gruplar ile bazen kendilerinden daha önceki gruplara eklemlenen bölge grupları arasında bir ayrım yapmayı unutmuşlardır. Aslında, toplumun çifte bir örgütlenmesinin olduğu sıkça rastlanan bir durumdur. Toplum, totemin birleştirdiği kısmi grupların dışında, özellikle habitat ortaklığına dayanan ve ilk baştaki gruplarla karıştırılmayan başka grupları da içine alır. Bu tür bölgesel bir bölünme hem klanları hem de farklı klan bölümlerini gayet güzel içerebilir. Sonuç olarak, herhangi bir mahallenin sakinlerinin egzogami yasasına uymak üzere mahallenin dışına çıkmalarına gerek yoktur, zira bulundukları yerde kendileriyle aynı klandan olmayan, evlenebilecekleri kadınlar mevcuttur. Başka bir deyişle, mahalle endogamdır, fakat bunu egzogam klanlardan oluşmuş olmasına borçludur.

Öte yandan, bugün anladığımız manadaki aileden farklı olsa da, klanın içe dönük bir toplum oluşturduğu şüphe götürmez. Klanı oluşturan üyeler sadece aynı atalardan tevarüs ettiklerini düşünmez, aynı zamanda birbirleriyle olan ilişkileri, her zaman var olan akrabalık özelliklerininkine benzer. Yalnız bir örnek vermekle yetinirsek, kan davası yüzyıllardır ailenin her şeyden önce gelen bir vazifesiydi; kan davasını icra etmesi istenenlerin sırası akrabalık sırasıyla aynıydı. Oysa esasında bu kan davası klana düşer. Hatta, daha aşağı toplumlarda, klandan ortaya çıkan bağların diğer bağlardan daha üstün olduğu bile söylenebilir. Diyelim ki, Cunow adındaki bir adamın, biri Ngotak klanından diğeri ise Nagarnuk klanından (Güney Batı Avustralya kabilelerinde kullanılan totemler) iki karısı var. Adamın her ikisinden de bir çocuğu olduğunda, nasıl ki soy anneden geliyorsa, birinci çocuk annesi gibi bir Ngotak, ikincisi de Nagarnuk olacaktır. Bu durumda küçük Ngotak, birlikte büyüdüğü ve bir Nagarnuk olan üvey

---

[15] Curr, *a.g.e.*, I, 106.

kardeşinden başka bir mahalleye mensup olsa da Ngotak ailesinden herhangi birine kendini çok daha yakın hissedecektir: Halbuki o aileden herhangi biriyle sadece birkaç dini törende karşılaşma fırsatına sahip olmuştur. Bundan dolayı, madem ki ensest, akraba bireyler arasındaki yasaklanma derecesinde cinsel bir birleşmedir, egzogamide bir ensest yasağı görmeye hakkımız var.

Bu yasak tarihte ilk kez işte bu şekilde tezahür etti. Aslında ensest yasağı bütün aşağı toplumlarda sadece genelleşmiş değildir, toplumlar ne kadar iptidaiyse yasaklamalar da o kadar serttir. Fakat daha başka hangi ilke başlangıçta benzer yasaklamaları doğurabilirdi bunu göremiyoruz. Zira, ensestin her türlü bastırılması toplum tarafından tanınmış ve düzenlenmiş ailesel ilişkileri gerektirir. Toplum, akrabalığa sosyal bir karakter atfederse şayet akrabaların birleşmesini engelleyebilir: Yoksa zaten akrabalık da toplumu bağlamaz. Klan, toplumsal bakımdan oluşturulmuş ilk aile türüdür. Şüphesiz, örneğin bir Avustralya klanı, bir erkek, onun birlikte yaşadığı kadın veya kadınlar ve küçük çocuklardan oluşan daha küçük aileleri zaten içinde barındırırdı; fakat bu gruplar, bireylerin nasıl isterlerse ona göre kural belirlediği ya da geçersiz saydığı, hiçbir belirli norm ile uyuşmaya zorunlu olmayan özel gruplardır. Toplum onların düzenlenmesine karışmaz. Günümüzde bulabileceğimiz arkadaş grupları veya doğal aileler meşru aile için neyse bu özel gruplar da klan için öyledir. Zaten, klan akrabalığının, kan bağı ile gelen tüm ilişkilere ne kadar üstün olduğunu o zaman görebildik. Toplumun dayattığı, sadece sosyal önemdeki içe dönük ödevleri kuran bu akrabalıktır. O halde, eğer klan akrabalığı, başlangıçta kusursuz bir akrabalıksa, ensestin ilk baskılayıcı kurallarını doğurabilmiş olan da yine hiç kuşkusuz bu tür akrabalığın kendisidir; en azından, eğer başka ilişkiler aynı sonucu doğurmada gecikmedilerse, bu ancak daha öncekilerle olan benzerlikten kaynaklanıyor olabilir.

Bununla birlikte, sadece fazlasıyla diyalektik bu düşüncelerle yetinemeyiz. Aslında, bilinen en iptidai toplumlar arasında bile, egzogamiye özgü yasakların yanında, ilk bakışta

farklı bir tür gibi gelen başka yasaklara rastlanır. Şu halde, gerçekten başka bir kökene sahip olup olmadıklarına dair onları incelemek önemlidir.

En önemli yasaklar, etnografide sınıflar sistemi olarak adlandırılanlara bağlı olanlardır.

Avustralyalı kabilelerin büyük çoğunluğunda, klanların asli ve ikincil olarak bölünmesi, cinsiyetler arasındaki ilişkileri etkileyen tek unsur değildir. Her klan, bundan başka, özel bir isim belirten iki sınıfa bölünür. Bu isimler aynı fratriye mensup tüm klanlar için aynıdır; fakat bir fratriden diğerine değişiklik gösterirler. Avustralya'da kural olduğu üzere, iki fratriden oluşan bir kabile için birbirinden farklı şekilde adlandırılmış dört sınıf bulunur. İşte, mesela Kamilaroilerdeki örgütlenme buna bir örnektir.[16]

Egzogaminin sıradan kurallarına göre, birinci fratriden herhangi bir erkek, ikinci fratriden (ister Emu Kuşu, ister Bandikut Faresi ya da Kara Yılan olsun) herhangi bir kadınla evlenebilirdi. Ancak sınıflara bölünme yeni kısıtlamalar getirir beraberinde. Dilbi fratrisine mensup bir sınıfın üyeleri Kupathin fratrisine mensup iki sınıftan kadınla ayrım gözetmeksizin evlenemez, sadece tek bir sınıftan kadınla evlenebilir. Şu halde, Keseli Sıçan, Kanguru veya Kertenkele olabilen bir Murri erkeği sadece bir Buta kadınıyla evlenebilir; veyahut bir Mata kadını, bir Kumbo erkeğinden başka kimseyle evlenemez; aynı şekilde, hangi toteme mensup olursa olsun, bir Kubbi erkeği, bir İppata kadınından başka kimseyle birleşemediği gibi, bir Kubbota kadını da bir İppai erkeğinden başkasıyla birleşemez. Fakat bir Murri erkeğinin bir İppata kadınıyla, ya da bir İppai erkeğinin bir Mata kadınıyla, veya bir Kubbi erkeğinin bir Buta kadınıyla, veya bir Kubbota kadınının bir Kumbo erkeğiyle evlenmesi aynı klandan iki kişinin evlenmesinde olduğu gibi korkunç görünecektir. O halde, evlenme seçimlerinin alanını daha da kısıtlayan yeni bir egzogami, klan egzogamisine eklenir:

---

[16] Fison ve Howitt, *a.g.e.*, s. 43.

	İkincil klanlar	Sınıflar	
		Erkek	Kadın
	Keseli Sıçan	Murri Kubbi	Mata Kubbota
1. Fratri (Dilbi)	Kanguru	Murri Kubbi	Mata Kubbota
	Kertenkele	Murri Kubbi	Mata Kubbota
	***		
	Emu Kuşu	Kumbo İppai	Buta İppata
2. Fratri (Kupathin)	Bandikut Faresi	Kumbo İppai	Buta İppata
	Kara Yılan	Kumbo İppai	Buta İppata

Ancak, eğer bu sınıfları oluşturan tarz bilinmezse, bu düzenlemenin anlamı ve sonuçları anlaşılamaz. Sınıfların her biri, klanın farklı bir nesline denk gelir. Aslında, her fratri gibi klanın da yalnızca ya ana soyundan ya da baba soyundan meydana geldiğini biliyoruz. Çocuk ya babasının ya da annesinin grubundan sayılır, asla her ikisinde birden aynı anda yer almaz. Çoğu zaman olduğu üzere, eğer soy anneden türüyorsa ve bunun sonrasında çocuk annenin klanına mensupsa, bu klanın nüfusunun ürediği iki sınıftan çocuğun mensup olduğu sınıf, annesinin yer almadığı sınıftır. Eğer anne bir Buta ise, erkek çocukları İppai, kız çocukları ise İppata olacaktır. Yoksa tam tersine anne bir İppata ise o zaman çocukları cinsiyetlerine göre ya Kumbo ya da Buta olacaklardır. O halde, her nesil, bir önceki nesilden başka bir sınıfa mensup olur; ve nasıl ki her klanda sadece iki sınıf yer alır, bunlar da düzenli bir şekilde sırayla değişirler. Açıklamamızı sadeleştirmek üzere, mesela diyelim ki, tüm Emu Kuşu klanı, tarihin belli bir zamanında, sadece Kumbo-Butalardan oluşuyor olsun; bir sonraki nesilde bunlardan hiç kalmayacaktır. Aslında, Kumbola-

rın soyundan gelenler diğer fratriden sayılırlar, çünkü bu annelerininkidir; Buta çocukları ise İppai ve İppatadırlar. Fakat üçüncü nesil söz konusu olduğunda, bu İppai ve İppatalar da ortadan kaybolacaktır, zira onların soyundan gelenler başka bir sınıfa mensuptur, yani, Kumbo-Butalar, dördüncü nesilde yeniden ortadan silinmek üzere, yeniden ortaya çıkarlar ve bu şekilde sonsuza dek sürüp gider. Aşağıdaki çizelge klanın her nesilde neye dönüştüğüne dair bir anlam ifade edecektir.

Dilbi Fratrisinin Klanları	**Kupathin Fratrisinin Klanları**
Nesiller:	
1. Murri Mataz	Kumbo Buta
2. Kubbi Kubota (1. nesilden Mata çocukları)	İppai İppata (1. nesilden Buta çocukları)
3. Murri Mata (2. nesilden Kubota çocukları)	Kumbo Buta (2. nesilden İppata çocukları)
4. Kubbi Kubota (3. nesilden Mata çocukları)	İppai İppata (3. nesilden Buta çocukları)

Bu örgütlenme biçimine sadece Kamilaroilerde rastlanmaz; mutlak anlamda evrensel olmasa da çok yaygındır. Bir kabileden diğerine yalnızca isimler değişiklik gösterir. Mesela, Kogailerde dört sınıfın isimleri, ilk fratri için Urgilla ve Unburri, ikinci fratri içinse Obur ve Vungo'dur.[17]

Bir Urgilla erkeği ancak bir Obur kadını ile evlenebilir; çocukları Vungo olur.

Bir Unburri erkeği sadece bir Vungo kadını ile evlenebilir, çocukları Obur olur.

Bir Obur erkeği sadece bir Urgilla kadını ile evlenebilir; çocukları Unburri olur.

Bir Vungo erkeği de yalnızca bir Unburri kadını ile evlenebilir, çocukları ise Urgilla olur.

[17] Cunow, *a.g.e.*, s. 9. Sadeleştirmek üzere kategorileri tarif etmede işe yarayacak terimlerin eril hallerini vermekteyiz.

Bu örnekleri çoğaltmak gereksizdir; hepsi tam tamına özdeş biçimde tekrarlanır. (Aşağıdaki tablolara bakınız).

Yalnız bir durumda, biraz farklı bir örgütlenmeye rastlıyoruz. Vuaramongolarda, her fratride iki sınıf yerine dört tane mevcuttur, tüm kabile için ise sekiz sınıf vardır. Fakat temel ilkeler aynı kalır. Her sınıf ancak belirlenmiş bir sınıfla birleşebilir, çocuklar ise ebeveynlerinin sınıfından başka bir sınıfa mensuptur. Tek özellik, torunların da ayrı bir sınıfa mensup olmaları. İşte sonuç olarak, nesiller birbirinin ardından şöyle sıralanır:

	Birinci Fratri		**İkinci Fratri**	
	Erkek	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**
1. nesil	Akamara	Nukamara	Kabaji	Kabaji
2. nesil	Ungerai	Namajeli	Opala	Narila
	(Nukamara çocukları)		(Kalaji çocukları)	
3. nesil	Ampajoni	Tampajoni	Apongardi	Napongardi
	(Namajeli çocukları)		(Narila çocukları)	
4. nesil	Apononga	Napononga	Tungli	Nungeli
	(Tampajoni çocukları)		(Napongardi çocukları)	
5. nesil	Akamara	Nukamara	Kabaji	Kabaji
	(Napononga çocukları)		(Nungeli çocukları)	

Ve dizi bu şekilde yeniden başlar. (Bkz. Howitt, "Further Notes on the Australian classes", *Journal of the Anthropological Institut*, 1888, s. 44-45). Durum aslında şüphe uyandırıcıdır; Howitt bunu doğrudan gözlemlemekten ziyade kısmen yeniden düzenlemiştir.

Karmaşık olduğu kadar yaygın da olan bir düzenlemenin hiç kuşkusuz genel ve derin sebeplere dayanıyor olması gerekir. Bunlar nelerdir?

Bu soru etnografları çok uğraştırmıştır. Bazıları klanı sınıfa benzeterek zorluğu çözeceklerini sanmışlardır.[18] Oysa kesin olan bir şey var ki o da sınıfların hiçbir zaman bir toteme sa-

[18] Fison ve Howitt, *a.g.e.*, s. 70 vd.

hip olmadıkları. Öyleyse, sınıf klan tanımına uymaz. Başka etnograflar ise sınıflarda bir tür kast görmeye meyletmişlerdir, her ne kadar hiçbir olgu bu varsayımı doğrulamış olmasa da.[19] Bu tuhaf eşleşmeleri aydınlatmada en özenli çabaları gösteren yazar belki de Cunow'dur. Ona göre, her bir sınıf hemen hemen aynı yaşlardaki bir grup bireyden oluşurdu. Yaşa bağlı olarak, herkesin klan içinde tuttuğu yer, ödev ve haklarının yapısı ve kapsamı kesindir. Öyleyse, nüfusun yaşa göre dağılma biçimini ifade etmek üzere özel bir terminolojinin düşünülmüş olmasına; intisap törenine henüz katılmamış çocukları belirten bir terime; intisap etmiş evli yetişkinleri veya en azından evlenme çağındakileri belirten bir başka terime; ve son olarak, evliler gibi evli çocukları da bulunanları belirten bir başka terime daha şaşırmamamız gerek. Her bir klandaki farklı sınıfları ayırt etmede kullanılan terimlerin anlamı böyledir. Bu örgütlenme biçimine bağlı evlilik yasaklarına gelince, bunlar, yazarın ilkellere atfettiği, kaynağını fazla açıklamadığı bir tür içgüdüden kaynaklanıyorlardır ve bu da bireyler arasında çok yaş farkının bulunduğu anlaşmalı evlilikler için kuvvetli bir tiksintiye zemin hazırlar.[20] Bununla birlikte, sınıflar yaşa tekabül etseydi, bireylerin yaş aldıkça sınıf değiştirmeleri gerekirdi. Yaşlandıkça, üçüncüden ikinciye ve ikinciden birinciye geçtiklerinin görülmesi gerekirdi. Oysa, tam tersine, mensup olunan sınıf, doğum gününden itibaren, kati surette sürekli sabittir. Cunow, yaşamın farklı dönemlerinde sınıf isimlerinde değişiklik olsaydı istenen amaca ulaşılamazdı diye cevap verir[21]. Gerçekten de, en gençler ile en yaşlılar arasındaki bir orta sınıfa dahil yirmi beş yaşında genç bir erkek varsayalım. Bu erkek, hayatının geri kalanında, kendinden daha genç kadınlarla evlenebilirdi, yeter ki kadınlar da intisap yaşına gelmiş olsunlar, yani erkeğin yetişkinler sınıfından çıkmasından önce yetişkin olmuş olsunlar; çünkü kadınlar bu durumda, erkeğin sınıfına denk bir sınıfta yer alacaklardı, dolayısıyla da erkek yasal bir şekilde nikahı ger-

[19] *Journal of the Anthrop. Inst.*, 1888'de yayınlanan çok kısa bir ders notunda yer alan bu görüşü Gallon'un ifade ettiği zannedilir.

[20] Cunow, *a.g.e.*, s. 144-165.

[21] Cunow, *a.g.e.*, s. 146.

çekleştirebilecekti. Bununla birlikte, kadın ile erkek arasındaki hep aynı yaş farkı sadece kağıt üstünde var olacaktı; o halde, bizim yazarımızın uyduğunu farz ettiğimiz kuralın aksine, gençlerle yaşlılar arasındaki bir evliliğe izin verilmiş olacaktı. Cunow'a göre, bu sonucun önüne geçmek için, Avustralyalılar, herkesin mensup olduğu sınıf isminin kişinin hayatının sonuna kadar belirlendiğini ve bu ismin değişmeksizin kendisini kariyerinin tüm evrelerinde izleyeceğini uzlaşmayla kararlaştırmış olmalılar. Bu şekilde, aslında, farklı yaş grupları, ayrı ayrı etiketleri taşıdıklarından dolayı, asla aynı başlık altında bir araya gelemez ve birbirleriyle karışamazlar. Ne var ki Cunow bu yolla kendi teorisinin dayandığı temeli de sarstığının farkında değil; zira böylece sınıflar artık yaş katmanları aracılığıyla gerçekleşen bir bölünmeye tekabül etmez, çünkü böyle bir düzenleme, çocukluğu geride bırakmış ve henüz yaşlılığa erişmemiş insanları birbirinden ayrı sınıflarda tutar. Buna karşılık, aynı kelime burada bir çocuk için, başka bir yerde de bir yaşlı için uygun gelebilir, çünkü hem birinin hem de diğerinin sınıfları, doğduklarından itibaren ve yaşlarından bağımsız bir şekilde belirlenir. Eğer yaşlı adam bir İppata'dan doğduysa, bir Kumbo olacaktır, tam da aynı sınıftan anneye sahip bir bebeğin durumunda olduğu gibi.[22]

Bu sistemlerin aslında nüfusun yaş aracılığıyla bölümlenmesine tekabül etmediği, sadece atalar ve onların soyundan gelenler arasında bir evliliği önleme amacı taşıdığı söylenebilir mi? Ancak, bu sistemler, bir babanın kızıyla evlenmesine gerçekten karşı çıksalar da (çünkü kural gereği, kız, erkeğin kadın alabileceği bir sınıfa mensup değildir), büyükbaba veya büyükanne ile torun arasındaki evliliği engellemezler. Zira, nasıl ki, her sınıf, iki neslin sonunda yeniden doğarsa, bir kadın ile kız torunu aynı sınıfa mensupturlar, ve sonuçta, büyükbaba da bu sınıftan seçimini özgürce yapabilir. Mesela, diyelim ki, bir İppata kadını ile evlenen bir Kubbi erkeğinin kızları Buta olacaktır, fakat bu Buta kızları tekrar ilk Kubbi

[22] Toplumsal kurumların, özellikle de ilkel olanlarının, bu denli kasten yapay kökenlere asla sahip olmadıklarını da buna ekleyin. Onları, bu türden, önceden düşünülmüş bir amaç için bile bile kurulmuş beylik düzenlemelerle açıklamak, bildiğimiz hiçbir şeye daha karşıt olamazdı.

erkeğinin serbestçe evleneceği İppata olacaklardır, çünkü erkeğin bu sınıftan ayrım gözetmeksizin her kadınla meşru yolla evlenmeye hakkı olabilir. Demek ki bu düzenlemenin yakın akrabalar arasındaki evlilikleri yasaklamaktan başka bir amacı olsa gerek. Bu düzenlemeyi niteleyen münavebe bu şekilde açıklanamaz.

Bununla birlikte, sorun bizim için çözümsüz gibi görünmüyor. Görünürde garip olan bu düzenleme sıradan egzogami yasasının bir uzantısından başka bir şey değil. Buna ikna olmak için, Avustralyalı klanların sergilediği bazı özelliklere başvurmak yeterlidir.

İlk olarak, söylemek gerekir ki kabile asli iki klanı içine alır almaz sınıflara bölünmenin zaten ortaya çıkmış olması gerekir. Aslında, istisnasız her yerde, sınıf isimleri aynı fratriye mensup tüm klanlarda mutlak bir şekilde aynıdır. O halde, bu isimler, bu kısmi grupları art arda türeten baştaki grupta zaten kullanılıyordu. Sınıfların isimleri birinci gruptan ikinciye geçmiştir. Zaten bu konuda herhangi bir anlaşmazlığın söz konusu olmadığı söylenebilir.

Bu sınıfların nasıl doğduğunu anlamak üzere, henüz alt sınıflara bölünmemiş, iki asli klana bölünmüş bir kabileyi ele alalım. Açıklamayı kolaylaştırmak için birine *A* diğerine ise *B* diyelim. *Ae* birinci klandaki erkek ve *Ak* da kadınların ismi olsun, *Be* ve *Bk* da ikincisindeki erkek ve kadınlar olsun. İlk nesilde iki klanın şeması şu şekilde olacaktır o halde:

Klan A	**Klan B**
Ae^1 Ak^1	Be^1 Bk^1

Egzogami yasasına göre, Ae^1, Bk^1 ile ve Ak^1 ise Be^1 ile birleşeceklerdir. Soy, anne tarafına göre gittiğinden, okurdan şimdilik şu varsayım üzerinde uzlaşmasını rica edeceğiz: Ae^1 ile Bk^1'in çocukları B klanına mensup olacaklardır, çünkü bu annenin klanıdır, aynı nedenden ötürü Ak^1 ile Be^1'in çocukları ise A klanına mensup olurlar. Cinslerine uygun olarak birincileri Be^2 ve Bk^2, ikincileriyse Ae^2 ile Ak^2 diye adlandıracağız.

Buraya kadar her şey zaten bilinen kurallara uygun gelişiyor. Oysa bu kuralların uygulamasını karmaşıklaştıracak ve tuhaflaştıracak bir olgu söz konusu. Bütün bu klanlar içeri-

sinde, çocuk anneye ait totemi taşıyor olmasına rağmen ve annesinin klanından sayılmasına rağmen, anne evlendiği andan itibaren, kocasının yanında yaşar, öyleyse erkeğin klanının yerleşik olduğu bölgede yaşar. Çocuklarını burada doğurur; erkek çocuklarının hayat boyu, kız çocuklarının ise evlenene kadar yaşayacakları bu bölgede büyütür onları. Bk^1'in çocukları (yani Be^2 ile Bk^2) A'da doğarak yaşamlarının tümünü ya da bir kısmını burada geçirirler, çünkü A babalarının klanıdır; buna karşılık, Ak^1'in çocukları (yani Ae^2 ile Ak^2) B'de doğup burada kalacaklardır, çünkü anneleri buraya kocasının yanına gelmiştir. Bu şekilde, iki klan arasında gerçek bir gidişgeliş kendini gösterir; ikinci nesilde, A totemini taşıyan ve A klanını devam ettiren bütün bireyler B klanında bulunurlar ve bu da karşılıklı olarak geçerlidir. İki grubun şeması şu duruma gelir:

	A klanının sahası	**B klanının sahası**
2. nesil	Be^2 Bk^2	Ae^2 Ak^2

Üçüncü nesil geldiğinde, durumları ilk hallerindeki gibi yeniden kuran yeni bir gidişgeliş başlar. Aslında, Be^2 Ak^2 ile evlenir ve onu yaşadığı A klanına beraberinde götürür. Annelerinin totemini miras alan çocuklar Ae^3 ve Ak^3'tür, bu kez, çocuklar gerçekten de kendi doğal klanlarında yani A'da bulunurlar. Aynı şekilde, Ae^2 Bk^2 ile evlendiğinden dolayı ve kadınla birlikte B'ye yerleştiklerinden dolayı, kendi çocukları Be^3 ve Bk^3'ü B sahasında doğurur ve burada yetiştirirler; aynı zamanda, bu çocuklar totemini taşıdıkları grubun sahasındadırlar. O halde, nesillerin seyri aşağıdaki biçimde verilebilir.

Nesiller	**A klanının sahasına yerleşmiş nüfus**	**B klanının sahasına yerleşmiş nüfus**
1.	Ae^1 Ak^1	Be^1 Bk^1
2.	Be^2 Bk^2 (Bk^1 ile Ae^1'in ç.)	Ae^2 Ak^2 (Ak^1 ile Be^1'in ç.)
3.	Ae^3 Ak^3 (Ak^2 ile Be^2'nin ç.)	Be^3 Bk^3 (Bk^2 ile Ae^2'nin ç.)
4.	Be^4 Bk^4 (Bk^3 ile Ae^3'ün ç.)	Ae^4 Ak^4 (Ak^3 ile Be^3'ün ç.)

Demek oluyor ki, her bir nesil, kendisinin hemen ardından gelen nesilden farklı koşullarda yerleşmiş olarak bulunur. Eğer birinci nesil, ismini taşıdığı klanın sahasında yetişmişse, bir sonraki nesil buranın dışında bir yerde yaşayacaktır, yani başka bir klanda; fakat üçüncü nesil yeniden ilk neslin yerine döner. O halde, madem ki, aynı klandan gelen nesiller bu kadar farklı sosyal çevrelerde varoluşlarını sürdürmüşlerdir, o halde bu nesiller arasında ayrım yapma ve bunları da farklı isimlerle adlandırma alışkanlığının olması doğaldır. Bu nedenle, aile topraklarında doğan ve burada kalan nesiller için özel bir kelime atfedilirken, klanın ayırt edici özelliklerini taşımaya ve aynı totem kültüne bağlı olmaya devam edip bu kültün ocağının bulunduğu yerde yerleşmemiş nesiller için ayrı özel bir kelime kullanılır. Ve madem, bu nesillerin sırayla endojen ve egzojen oldukları söylenebiliyorsa, bunların adlandırmaları için de aynı nöbetleşe sıra söz konusu olacaktır. Başka bir deyişle, her nesil, kendisinin ardından gelen nesilden ismiyle ayırt edilecek bizatihi bir sınıf oluşturacaktır; fakat üçüncü gelen nesil ilk nesil ile aynı ismi alacak, dördüncüsü ise ikinci nesil ile aynı isme sahip olacak ve bu şekilde sürüp gidecektir. İşte, ilk bakışta o denli şaşırtıcı görünen, sınıflar-arası belli sürelerle yinelenen bu nöbetleşme buradan kaynaklanır.[23]

Her bir klanın nöbetleşe sınıflara bölünmesini açıklayan sebepler, bu düzenlemeye bağlı olan evlilikle ilgili yasaklamaları da aynı zamanda açıklamış olur.

Egzogami yasasına göre, aynı klana mensup üyelerin birbirleriyle evlenmeleri yasaktır. Fakat, iki nesil ya da sınıf dizisinin devamının B klanını oluşturduğu örnekte gördüğümüz gibi bunlardan A klanında yaşayan bir sınıf veya nesil dizisi mevcuttur. Şüphesiz, dizinin totemi yoktur ve bir bakıma, onlardan farklıdır. Bununla birlikte, sadece orada gün yüzü görüp orada yetiştiği için, A nesline mensup olup bizzat burada yaşayan nesillerle sürekli ilişkidedir. Zira, her ikisi de aynı toprağı paylaşırlar, aynı ormandan ve nehirden faydalanırlar,

[23] Yukarıdaki şemada, her klanı farklı özelliklerle tasvir ederek bu nöbetleşmeyi algılanabilir kıldık. Her nesilde özelliklerin değiştiğini gördük.

aynı eğitimden geçmişlerdir vs. Dolayısıyla, aynı habitatta birbirine yakınlaşmış, aynı ahlaki çevrenin içine girmiş, bu iki farklı klan fragmanları arasında, aynı totemin taşıyıcıları arasındaki ilişkilere özdeş olmamakla birlikte, onlara benzemeyi de elden bırakmayan, çok sıkı bağlar kaçınılmaz olarak kurulur. O halde, bu son bahsedilen bağlar evlenenler arasındaki her türlü cinsel ilişkiden müstesna sayılsa da, mantıksal çıkarım yoluyla, ilişkilerin aynı doğaya sahip olduklarından ötürü aynı sonucu meydana getirmiş olmaları kaçınılmazdır. İsim olarak aynı klandan olan özneler arasındaki evlilik ilişkilerine ensestvari ve korkunç olarak bakma alışkanlığı baş gösterdiğinde, sözsel olarak[24] farklı klanlardan gelmekle beraber, aynı klandakiler kadar samimi bir temas içindeki bireyler arasındaki benzer ilişkiler aynı niteliğe muhakkak sahip olurlar. Nitekim, şimdiden totem ortaklığının yalnızca ortak yaşamın simgesi olarak bir işlevi olduğu öngörülebilir; o halde, eğer bu yaşam topluluğu o denli gerçekse, totem ortak olmasa bile, sonuç aynı olacaktır. Böylelikle, egzogami yasasının sadece sonucundan dolayı, A'da doğan A sınıfı, yine A'da doğan B sınıf ile, totemleri farklı olsa bile, evlenemez. Fakat B'de doğan B sınıfıyla aynı kardeşlik söz konusu olmadığından dolayı ve sonuçta A'ya mensup insanlarla hiçbir ortaklık olmadığı için aynı yasaklamanın varlığı anlamsızlaşır ve evlilik meşru hale gelir; çünkü bu iki sınıf sadece farklı totemli gruplardan çıkmıyorlardır, fakat ayrı yaşamlara da sahiptirler, çünkü yaşam, birbirinden bağımsız iki ortamda geçip gitmektedir. Buna karşılık ve aynı gerekçelerden dolayı, B'de doğan A sınıfı yalnızca A'da doğan B sınıfıyla evlenebilir. Genel olarak, bir klanın sınıfı diğer klanın sınıflarından sadece biriyle nikah gerçekleştirebilir; yani mütekabil koşullarda bulunan sınıfla: A'da doğan bir A, B'de doğan bir B ile; B'de doğan bir A, A'da doğan bir B ile evlenebilir. Bu bakımdan, birbirini izleyen iki nesil asla aynı durumun içinde olamayacaklarından

---

[24] Burada, totemin sadece bir kelime ya da sözsel bir işaret olmayacağını kastetmiyoruz; totem, geleneklerin, inançların, dini ve başka pratiklerin bütününün bir simgesidir. Fakat aynı klanın farklı kısımları artık aynı hayatı birlikte yaşamaz olduklarında, totem, her ne kadar çok uzun süre alışkanlığın etkisiyle itibarını korumuş olsa da, ilk halindeki anlamını artık taşımaz olur.

dolayı, ne bir kadın kendisinden sonraki nesilden bir erkeği, ne de bir erkek sonraki nesilden bir kadını eş olarak alabilir sonucu doğar.

O halde sınıfların egzogamisi asli bir klandan diğerine kısmen yayılmış klan egzogamisinden başka bir şey değildir, ve bunun tersi de geçerlidir; bu yayılmanın nedeni de klanın oluşumuna özgü tutarsızlıktır. Bu, aslında biçimsiz bir gruptur, bireyselliğin pek belirli olmadığı, sınırlarının özellikle toprak üzerinde madden tayin edilmediği, dalgalı bir yığındır. Grubun hangi belirli noktadan başlayıp hangi belirli noktada bittiğini söyleyemeyiz. Aynı toteme sahip olan herkes, nerede bulunursa bulunsun, grubun parçasıdır. Grubun mülki bir temeli olmadığından dolayı, kendisini toprakları farklı gruplara bölmeye meyledecek sebeplere direnemez. Kadının gidip kocasının ailesiyle yaşamasını isteyen gelenek ve görenekler ve anneye ait soy zinciri ilkesi de bu bölünmeyi gerekli kılar. Her klan, bir araya gelmiş bu iki sebepten ötürü, normalde ona ait nesillerin bir kısmının kendisinin dışına yerleşmesine izin verir ve klana yabancı olan nesilleri de sinesine alır. Bunun sonucunda, klanlar birbirlerine karışıp nüfuz ederler, nüfusların değiş tokuşu yapılır ve bu şekilde egzogami yasasının da yeni biçimlerde genişlediği yeni birleşimler doğar. Ayrıca, tamamen totemsel olan grubun güçsüzleştiği sonucunun çıktığını anlıyoruz. Zira bu şekilde aynı yerde birleşmiş, farklı klanların parçaları aynı hayatı yaşar ve buna göre totemden bağımsız yeni tarzda bir topluluk oluştururlar. Bunlar geliştikçe, yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuş klanın eski düzenlemesini ikinci plana atarlar.

Gerçi bu açıklama, kabilenin yalnızca hâlâ iki asli klanı kapsadığı basit vakalara uygulanır. Fakat, iki klandan biri kendi içinde ikincil klanlara bölünürse, bunlar başlangıçtaki grupta görülen sınıflara bölünmeyi miras alır. Bu sınıflar da ilk iki klanda olduğu gibi aynı temeller üzerinde örgütlenir, çünkü ancak böyle, ilk başta oldukları halin bir uzantısıdırlar. İlk etapta tasvir ettiğimiz biraz daha karmaşık sistemler böyle meydana gelirler.[25]

---

[25] Her bir fratride, iki yerine dört sınıfın mevcut olduğu Vuaramongoların kendine özgü durumu kalıyor geriye. Bunun hakkında Howitt'in yaptığı tas-

Bu teori, Avustralyalı sınıfların örgütlenmesini ayrıntısına kadar açıklamasının yanında, başka birçok olgu tarafından da teyit edilmiştir:

1. Teori, bu düzenlemenin, anne tarafının soy zinciri ilkesiyle kısmen belirlenmiş olduğu anlamına gelir. O halde, yanılmıyorsak, erkek soy zincirinin olduğu yerde sınıfların, tam tersine, silindiğini görmemiz gerek. Nitekim, bu durumda, varsayımımıza uygun olarak, bu sınıfların artık varlık nedeni kalmaz; zira çocuklar, annelerinin değil de, babalarının totemini taşıdıkları için ismini taşıdıkları klanda doğar ve büyürler. O halde, her nesil, kendisinden önceki ve sonrakilerin bulunduğu aynı koşullarda yaşar: Hepsi endojendir. Bu şekilde, bu nesilleri birbirinden ayırt edecek unsurlardan yoksundurlar. Totemsel grup ile mülki grup arasındaki ikilik kaybolur; ister ikisi de bir olsunlar, ister birincisinin varlığı ortadan kalkmış olsun, fark etmez. Oysa, sınıflar sistemine tekabül eden nöbetleşe birleşimleri üreten bu ikilikti. Bu sınıflar sistemi ise, bu durumda, yararsız ve geleceksiz bir kalıntı olarak varlığını sürdürecek ve yavaş yavaş kaybolup gidecektir.

Olgular, çıkarıma uygundur. Howitt de klanın kendisini *ex masculis et per masculos*[26] şeklinde meydana getirdiği her yerde, sınıfın var olmadığını saptamıştır[27]: Bu, Narinyeri, Kurnai ve Çiparalardaki durumdur. Curr da aynı zamanda çocuğun sınıfının, ilkesel olarak, anne tarafından belirlendiğini saptamıştır.[28]

---

vir gerçekten doğruysa, kendisinin bile kullandığı terimlere göre, bu tasvirin bizim biraz önce verdiğimiz açıklama ile hiçbir uzlaşır yanının olmaması şüphe uyandırıcıdır. Mesela, Cunow gibi (*a.g.e.*, s. 150), bu sekiz sınıf meselesinin, farklı sınıflara sahip iki kabilenin karılmış olabileceği olgusuna bağlı olduğunu düşünebiliriz. Her biri, muhafaza edilmiş kendi adlandırmalarını da beraberinde getirmiş olmalı. Fakat, sadece farklı nesilleri belirtmek şartıyla böyle olabildikleri için, aynı terimlerin her fratriye ancak dört nesil sonra geri geleceğinin sonucu çıkarılabilir. Ayrıca, daha başka birçok koşul da bu toplumun terminolojiyi karmaşıklaştırmasına sebep olmuş olabilir, ama yalnızca biraz daha büyük bu karmaşıklıkla diğer toplumlardan ayrıldıkları da bir gerçek.

[26] Erkeklerden ve erkekler aracılığıyla -çn.

[27] *Further Notes*, s. 40.

[28] *Australian Races*, I, 69 ve 111.

2. Farz ettiğimiz gibi, sınıflara bölünme, kabile yalnızca iki asli klandan oluştuğunda gerçekleşmişse, bu bölünme, ilk düzenlemenin anısı kaybolmaya meylettikçe bozulmak zorundadır. Aslında gözlemlenen de budur. Kamilaroilerde, aynı fratriye mensup klanları eskiden birleştiren bağlar sonunda gevşer ve nihayetinde aralarından bazıları arasında evliliğe izin verilir. Bir Emu erkeği bir Bandikot kadını ile, her ikisi de Kupathin fratrisinden olmalarına rağmen, evlenebilir. Fakat, bunun için, aynı fratriye mensup bu iki sınıf arasında evliliğin meşru duruma gelmesi gerekir. Gerçekten de bu duruma gelinir. Yukarıda açıkladığımız, bir İppai ya da Kumbo erkeğinin, bir Buta veya İppata kadını ile evlenemeyeceği düzenlemesi yavaş yavaş yumuşamıştır ve sonunda Emu Kuşu klanından olan bir İppai erkeğinin, Bandikot klanından bir İppata ile evlenmesi artık yasaklanmaz olur. Bir Kumbo erkeği de aynı koşullarda bir Buta kadınını eş alabilir.

Soy zincirinin ilk önce anneye ait olduğunu sonrasında ise babaya geçtiğini kabul ederek bütün bu açıklamayı tek bir varsayım üzerine dayandırdığımızdan dolayı belki eleştirilebiliriz. Fakat itiraz etmeden önce, önermemizin anlamını iyi anlamak gerek. Bachofen ve Morgan'ı izleyip, her bir küçük ailevi grubun merkezinde kocanın değil de kadının olması; ya da çocuğun annesinin ve anne tarafından akrabalarının yanında yetiştirilmiş olması varsayımını hiçbir zaman desteklemeyi düşünmüyoruz. Olgular, Avustralya'da bu türden bir düzenlemenin genel adetin aksine olduğunu kanıtlarla gösteriyor; bunu da zaten biraz önce hatırlattık. Sadece totemin temel ilke olduğu gruptan bahsedildiğini duyuyoruz. Oysa, totemin, başlangıçta yalnız anneye özgü soy zinciri aracılığıyla aktarıldığına, o halde, klanın kadınların soyundan gelenler tarafından meydana geldiğine tartışmasız inanıyoruz.[29] Meseleyi derinlemesine incelemek gerekmese de aşağıdaki nedenler varsayımımızı haklı göstermeye yeter:

1. Toplumlar ne kadar çok iptidai bir şekilde gelişirlerse, anneye özgü klana o kadar fazla rastlanır. Bu durumun, Avustralya'da beş üzerinden dördünde görülmesi çok yay-

[29] Morgan'ın tezlerine karşı çıkan Grosse gibi yazarlar bile bunu kabul eder.

gındır; oranın üçte bir ya da en azından ikide bir olduğu Amerika'da ise bu daha enderdir.[30] Kızılderililer, Avustralyalılara kıyasla, çok daha üstün sosyal bir yaşam biçimine ulaşmışlardır.

2. Babaya özgü bir klanın anneye özgü klana dönüştüğü asla görülmemiştir; böyle bir metamorfozun doğrudan gözlemlendiği tek bir vaka ileri sürülmemiştir. Tam aksine, tersine bir dönüşümün sıklıkla gerçekleştiğini kesin olarak biliyoruz.

3. Ayrıca, bu türden bir değişim açıklanamaz gibi görünür. Babayı çocuklarından kısmen vazgeçirecek ve onlara yabancı bir totem dayatacak, bundan doğan tüm ahlaki ve dini yükümlülükleri üstlenecek babanın grubunu ne belirleyebilirdi ki? Çocuklar babanın klanında dünyaya gelmişlerdir, birçoğu yaşamlarının çoğunu, diğerleriyse büyük bir kısmını burada geçirmişlerdir. Onları başka totemsel bir toplum içine kaydetme alışkanlığı nereden gelebilirdi? Cunow'un kendisi de buna cevap vermenin neredeyse imkansız olduğunu kabul eder.[31]

Buna karşılık, tersine evrim ise kolaylıkla kavranabilir. Zaten çocuğun babasının yanında, baba tarafının akrabaları arasında büyümesi olgusu bakımından, çocuğun gittikçe onların eylem alanında olacağı kaçınılmazdır, yani sonunda tamamıyla onların klanına dahil olur. Çocuğun burada oturup buranın ismini taşımamasında bir anormallik söz konusudur. Bu deveranın büyük dirençlerle karşılaşmadan tamamlanabilmesi için, kadim totemciliğe dayanan geleneklerin ve adetlerin, başlangıçtaki otoritesini kaybetmiş olması gerekir. Bunlar aslında çocuğu başka ahlaki bir topluluğa kısmen bağlayan ve böylece tam bir asimilasyona karşı gelen yegane bağlardır. Öyleyse, bu bağlar gevşedikçe engel azalır. Aslında, babaya ait soy zincirinin yerleştiği yerde totemciliğin zayıfladığı tartışma götürmez. Kurnailerde, totemcilik hiç kalmamıştır; herhangi bir klanın varlığından asla söz edilmez, yalnızca, doğrudan özel ailelere bölünmüş mülki gruplar mevcuttur.

---

[30] Frazer, *Totemism*, s. 69-72.

[31] *a.g.e.*, s. 135.

Narinyerilerde ise totemcilik halen varlığını sürdürür, ancak yumuşamış bir haldedir. Yerel her grubun bir totemi vardır, en azından genelde, fakat mülki unsur baskın hale gelir: Bu bölünmelerin her biri, her şeyden önce, içinde bulunduğu toprak parçasıyla belirginleşir. Aynı zamanda, toteminin ismiyle değil de yalnızca coğrafi bir anlatım yoluyla belirtilir. Hatta bazılarının, klan kavramıyla çelişecek biçimde, birçok totemi vardır; hakiki bir klanın birden fazla totemi olamaz, çünkü iki kökene sahip olamaz. Üstelik, Narinyerilerde, totemsel varlık, bir tapma nesnesi değildir; eğer bu bir hayvansa, avlanabilir ve yenebilir. Bireyler kendilerini onunla artık özdeşleştirmezler. Bu sadece uzlaşımsal bir etiketten başka bir şey değildir.[32]

Gerçi Cunow'un iddia ettiğine göre, eğer totemcilik bu toplumlarda uygulanmıyorsa, sebebi bunun kaybolmuş olması değil, hiçbir zaman var olmamış olmasıdır. Cunow'a göre, Kurnailer Avustralya medeniyetinin en alt biçimini temsil ederler; Narinyeriler, kendilerinden öncekileri aşmalarına rağmen aynı kıtadaki diğer kabilelerin seviyesine henüz ulaşamamışlardı. Bu yüzden, totemci düzenleme Kurnailerde bilinmeyecektir bile. Narinyerilerde ise yalnızca başlama aşamasında olacaktır. Maalesef bu varsayıma karşı, Kurnailerde kadim bir totemciliğin apaçık izlerine rastlamaktayız. Her cinsiyetin bir totemi vardır ve bu totem gerçek bir yüceltmenin nesnesidir: Erkekler için bu bir tür devekuşu (*yirang*); kadınlar içinse bir çeşit çalıbülbülüdür (*citgang*). Yirang isimli bütün kuşlar, erkeklerin kardeşi sayılırken citgang isimli kuşlar da kadınların kız kardeşleri kabul edilir ve bu iki tür hayvan Kurnailerin ataları gibi düşünülür.[33] Bu inanışların ve uygulamaların totemsel niteliği öyle tartışmasızdır ki totem kültünün sosyal düzenlemede temel olduğu birçok toplumda rastlanırlar.[34] Öte yandan, burada totemciliğin bir denemesi

---

[32] Cunow, *a.g.e.*, s. 82. Karş. Curr, *a.g.e.*, II, s. 244 vd.

[33] Fison ve Howitt, *a.g.e.*, s. 194, 201 vd., s. 215, 235. Howitt, *Further Notes*, s. 57 vd.

[34] Frazer, *Totemism*, s. 51. Crawley, "Sexual Tabous", *Journal of the Anth. Inst.*, 1895, s. 225. Bu yüzden, Kurnailer dışında cinsel toteme rastlanmaz diyen Cunow'u anlıyoruz (s. 59).

gibi bir ilk formunu görmek neredeyse imkansızdır; çünkü, başlangıçta, totemin, bireyselliğini kazandığı klandan doğduğu kesindir. Totem, ancak sonradan ve dolaylı yolla, her klan içerisindeki her iki cinsiyet tarafından oluşturulmuş gruplara yayılır.[35]

Ayrıca, bu olgular, ilk olarak ortaya koyduklarımızla uyuşur. Anne tarafı soy zinciri ilkesini altüst etmeye meyleden şey, kadının kocasının yanında yaşaması gerektiği adetiyle birleşmiş olan egzogami yasasıdır; zira bu iki kural, çocuğu doğrudan annesinin klanından uzak tutarken baba tarafından ailesinin himayesine yerleştirir. Gösterdiğimiz üzere, aynı nedenler, totemsel toplumu sarsar ve totemsel toplum, toprak topluluğunun isim topluluğundan daha önemli bir rol oynadığı bir kümelenme halini alır. Öyleyse, bir kabileyi oluşturan basit gruplar eril soy yoluyla meydana geldiklerinde, bunların ya totemsel hiçbir şeyi artık barındırmaması ya da totemizmin burada zayıflayıp ancak var olmaya çalışması kaçınılmazdır. Totem, ya grubun kolektif bir adlandırması olarak tamamen yok olur, veyahut daha sık rastlandığı üzere, basit bir etiketin, artık ne aynı anlama ne de aynı öneme sahip, kaybolmuş kurumu görünüşte andıran formel bir düzenlemenin ötesine geçemez. Bundan böyle totem, nesiller boyunca yüzyıllık geleneklerin, organlaşmış ve korunmuş uygulamaların bütününün bir simgesi değildir; zira, bu uygulamaları ve gelenekleri alıp götürmüş bir devrimin ertesinde bu şekli almaya zorlanmıştır.

---

[35] Cunow, diğer Avustralyalı kabilelere nispetle Kumailerin kökenlerine daha fazla yakın olduklarını kanıtlamak için, çocuğun babasını çağırdığı isme (Mungan) açıkça benzer bir isimle halasına da Mummung diye seslendiğini ileri sürer. O halde, eğer hala, anne tarafının soyuna göre adlandırılıyorsa, bunun nedeni yakın zamana dek halanın gerçekten anne olmasıydı ve buna göre, her erkek kız kardeşiyle evleniyordu, diye söyler yazarımız: Bu da çok ilkel toplumsal bir hali işaret ediyordur. Fakat bu, daha ileride, Kohler'in kitabı hakkında değineceğimiz gibi -ve Cunow'un kendisi de bunu kabul ediyordu- bu ifadelerin kan bağına dayalı ilişkileri göstermeye yaramadığını unutmaktır. O halde, grubun üyelerini bir araya getiren ya da daha önce bir araya getirmiş kan bağı ilişkileri hakkında hiçbir sonuç çıkarılamaz. Gerçekte, Mungan, baba tarafı grubunun çocuktan önceki eril neslini, Mummung ise aynı koşullarda bulunan neslin dişil kısmını belirtir.

Verdiğimiz açıklamalar, Avustralyalı kabilelerde belirtilen ve bazen egzogami yasasına yabancı olarak sunulan, bununla birlikte o yasanın hem sonucu hem de uygulaması olan başka cinsel yasaklamalara hemen hemen benzer bir şekilde uygulanır. Bunları aşağıdaki iki türe indirgeyebiliriz: 1) Klan baba tarafından ise cinsel ilişkiler sadece mensup olunan klanın üyelerinin arasında, yani baba tarafının akrabaları arasında yasaklanmış değildir, aynı zamanda anne tarafının akrabalarıyla da yasaklanmıştır. Bu durum, özellikle Narinyerilerde söz konusudur.[36] Başka bir ifadeyle, çifte egzogami mevcuttur. 2) Klan anne tarafından ise evliliğin yalnızca bu klana mensup olan bireyler arasında değil, aynı zamanda baba tarafının bazı akrabalarıyla da yasaklanmış vakalarından söz edilir. Şu halde, Dayerilerde, bir erkek ne erkek kardeşinin kızıyla, ne halasıyla, ne halasının kızıyla, ne de dayısının kızıyla evlenebilir.[37]

Anne klanının baba klanına önceliği kabul edildiğinde birinci olgu kolaylıkla anlaşır. Zira, baba klanı oluştuğunda, eski düzenlemenin vicdanlara iyice yerleştirdiği düşünceler ve alışkanlıklar sanki mucize olmuşçasına ortadan kaybolmadılar. Anne tarafından akrabalık, üstünlüğünü kaybetmiştir, fakat yürürlükten kalkmamıştır ve madem ki cinsel ilişkiyi uzunca bir zamandır dışlamıştır, aynı sonuçlara sahip olmayı sürdürmüştür. Değişen tek şey, baba tarafından akrabalığın bundan böyle aynı etkiye sahip olmasıdır. Eski egzogami yenisinin yanında devam eder. Yasaklama ise iki taraflı duruma gelir.

Dayerilerde ve bazı başka kabilelerde belirtilen kısmi ya da az veya çok istisnai yasaklamalara gelince, bunlar bir geçiş evresine tekabül eder. Bu yasaklar, baba tarafından akrabalığın henüz ağır basmaksızın tesirini hissettirmeye başladığı bir anda yerleşmiş olsalar gerek. Zira bu derece bir dönüşüm ancak aşırı derecede ağır bir şekilde gerçekleşebilirdi. Çocuğu anne totemine bağlayan bağlar yavaş yavaş gevşer; anne tarafından akrabalığın kendine özgü nitelikleri gitgide diğerine

---

[36] Cunow, *a.g.e.*, s. 84. Curr, II, s. 245 ve 268.

[37] Cunow, s. 114.

yayılır. Sınıflar sistemi, baba klanının yarısıyla evliliği engelleyecek sonuca çoktan sahiptir, çünkü iki nesilden birinde evlilik bağları yasaklanmıştır. O halde, bu yasaklamanın, aynı klanın başka kısımlarına yavaş yavaş iletildiği konusunda bir olağanüstülük söz konusu değildir. Yasak, başlangıçta kapatıldığı tanımlı sınırların dışına bir kez çıkıverdiğinde, bir tür mantıksal bulaşma yoluyla derece derece yayılır gider. Halamla evlenemem, çünkü benden önce gelen nesle, bana yasak olan sınıfa mensuptur. Peki, bu kadının kızıyla olan bir evlilik nasıl daha az iğrenç görünecek? Birinin uyandırdığı dehşet, doğası gereği diğerine de intikal edecektir; öyle ki, birinden birinin muhatap olduğu akrabalık duyguları hemen hemen aynı tabiattadır. Aynı şekilde, eğer bir kadınsam, dayımla evlenemem, çünkü benimle aynı totemi taşıyor; fakat o zaman aynı yasağın, bu erkeğin yanı başında tuttuğu ve aynı çatı altında onunla aynı hayatı yaşayan erkek çocuklarına dek yayılması kaçınılmaz değil mi?[38] Bu yayılmayı kolaylaştıran şey, aynı klanın tüm üyelerinin aynı atadan geldiklerini sanmaları ve hatta karşılıklı yükümlülüklerinin ana kaynağını bu ortak tevarüste görmeleriydi. O halde, belli bir süre sonunda, aynı evlilik yasağının klanı belirginleştiren kan bağı ilişkilerinden farklı kan bağı ilişkilerine uygulanmasının doğal ve mantıklı görünmesi gerekecekti.

Genel olarak, tasvir ettiğimiz şekilde klanlar birbirine karışıp nüfuz ettikçe farklı tür akrabalıklar aynı şeyi yaparlar; yani aynı seviyeye gelirler. Buna göre, kadim anne tarafından akrabalık artık üstünlüğünü koruyamaz olur. Fakat, aynı zamanda, yasaklamaların çemberi genişler. Hatta bazen öylesine yayılır ki, sınırları belirli olmaktan çıkar. Bu çember, anne klanından sonra baba klanına yayılmakla kalmayıp daha da

---

[38] Erkek çocuk, kız çocuk, erkek kardeş vs. gibi ifadeleri, gezginlerin açıkladıklarından daha fazla açıklamadan kullanıyoruz. İlkellerde geçerli kelime dağarcığına bakıldığında, bu ifadelerin belirli bireyleri gösterip göstermediği, bir başka deyişle, kan bağı ilişkileri hesaba katıldığında bizim bu isimlere atfettiğimiz anlamla onların kastettiği anlamın özdeş olup olmadığı veyahut bu ifadelerin, her biri neredeyse tüm bir nesli kapsayacak birey gruplarına uygun gelip gelmediği her zaman sorulabilir. Gözlemcilerin anlatıları, mühim olduğu halde, konu hakkında bizi çok ender bilgilendiriyor.

ileri gider; kendinden öncekilerle sadece az çok geçici ilişkilere girmiş başka gruplara erişir. Bilhassa totem, ensest ilişkileri diğer ilişkilerden ayırt etmeyi başaramıyorsa, bu ilişkilerin nerede bittiği bilinmez. Görünen o ki, Kurnailerde meydana gelen budur. Totemcilik kaybolduğundan dolayı hiçbir yerde klanların kaynaşması bu kadar tam olmamıştır. Toplum, üyelerinin birbirlerini akraba gibi gördüğü ama hiçbir ortak simgeleri olmayan gruplardan oluşur. Hiçbir yerde yasaklama vakaları bu denli çoğalmamıştır. Şu halde, bir Kurnai erkeği, yakınlarının bazılarının önceden kız almış olduğu gruplardan birine mensup bir kadınla evlenemez. Sonuç olarak, meşru yolla evlenebileceği kadını çoğu kez çok uzaklarda araması gerekir.[39]

O halde egzogami, ensest nedeniyle, evlilikle ilgili yasaklamalar sisteminin aldığı en ilkel biçimdir. Daha aşağı toplumlarda riayet edilen tüm yasaklar buradan türemiştir. Egzogami, en basit haliyle, anne klanını aşmaz. Buradan, önce kısmen sonrasında ise tamamen baba klanına yayılır; bazen daha da uzağa gider. Fakat başka başka özelliklerinin ardında, egzogami her zaman farklı koşullara uygulanan aynı kuraldır.

Bundan böyle, egzogamiyi belirleyen nedenleri bilmekle nasıl bir fayda sağlandığı kavranır; zira evliliğe ilişkin örf ve adetlerin daha sonraki evrimini egzogaminin etkilememiş olması mümkün değildir.

III

Bu soruya cevap vermek üzere birçok teori ileri sürülmüştür. Bu teoriler, doğal olarak, iki kategori altında toplanır. Egzogamiyi kimileri aşağı toplumlara özgü bazı özel durumlar-

[39] Cunow, *a.g.e.*, s. 68. İşte Kurnailerin aile düzenlemesinin ilkel olmakla hiçbir ilgisinin olmadığının bir başka kanıtı. Ensest korkusunun Kurnailerde en aşağı seviyede olması şöyle dursun, tersine hiçbir yerde buradaki kadar gelişmiş de değildir. Hatta bu korkunun anormal bir gelişim gösterdiği bile söylenebilir.

la, kimileri ise genelde insan doğasının kurucu niteliğiyle açıklar.

Lubbock, Spencer ve Mac Lennan birincisini benimsemişlerdir. Her ne kadar detaylar söz konusu olduğunda açıklamaları farklılaşsa da aynı ilkeye dayanırlar. Her biri için egzogami, bir şiddet eyleminden, önce tek tük görülen sonra yavaş yavaş genelleşen ve bununla da zorunlu bir hal alan bir kaçırma eyleminden ibarettir. Erkeklerin kendi kabilelerinin dışında yabancı kabilelere kadın almaya gitmelerinin farklı sebepleri olmalıydı ve zamanla bu alışkanlık zorlayıcı kural haline gelerek kuvvetlenecekti. Bununla bağlantılı olarak, bu alışkanlığın doğası da değişecekti. Başlangıçta, bir şiddet eylemi yahut gerçek bir baskın olarak farz edilirken gitgide barışçıl ve sözleşmeye dayalı bir hal aldı; işte günümüzde, alışkanlığa genellikle bu şekliyle uyulmasının sebebi budur.

Bu yazarlar, bu geleneği doğuran sebeplerin doğası üzerine farklı görüştedirler. Mac Lennan'a [40] göre, bunu gerekli kılan evlat katli uygulamasıdır. Mac Lennan, yaban insanın çocuklarını çoğu kez öldürdüğünden, tercihen de kızları kurban olarak sunduğundan bahseder. Böylece kabile içerisinde kadınların sayısı yetersiz kalır; o halde bu boşlukları kapatmak üzere dışarıdan kadın almak gerekir. Lubbock içinse bu yalnızca başlangıçta hoş görülen bireysel evlilikleri ortak evliliklerle ikame etme ihtiyacıdır ve bu ihtiyaç esaslı bir rol oynamıştır. Morgan ve Bachofen'in teorilerinin yandaşı olan Lubbock, kabilenin tüm erkeklerinin, sırf kendileri için bir kadını kendilerine mal etmeksizin, ortaklaşa bütün kadınlara sahip olduklarını gerçekten de kabul eder; zira bu türden bir kendine mal etme topluluk haklarına karşı bir saldırı olurdu. Fakat, yabancı toplumlara mensup kadınlar için durum farklıydı; kabilenin onlar üzerinde hiçbir hakkı yoktu. Bunlardan birini ele geçirmeyi başaran erkek, isterse kadını kendi tekeline alabilirdi. Bu istek, erkeğin gönlünde mutlaka uyanırdı, çünkü bu tür birleşmelerin avantajları apaçıktır. Şu halde, endogam evliliklere karşı bir önyargı oluşmuştu.[41] Nihayet, Spencer'a

---

[40] *Studies in Ancient History*, VII. Bölüm ve muhtelif yerler.

[41] *Origines de la civilisation*, s. 124.

göre, olgunun belirleyici nedeni, ilkel toplumların savaşa ve yağmaya yönelik eğilimidir. Kadınların kaçırılması, yenik düşmüşü yağmalamanın bir biçimidir. Ele geçirilen kadın, ganimetin bir parçasıdır; görkemli, dolayısıyla can atılan bir ödüldür, savaş alanında kazanılan başarıların bir kanıtıdır. Demek oluyor ki, savaşta ele geçirilen bir kadına sahip olmak bir tür sosyal ayrım, bir saygı ünvanı haline geldi. Buna karşılık, kabilenin içinde barışçıl şekilde yapılan bir evlilik, cesaretsizlik ve düşkünlük sayılır. Düşkünlükten resmi yasaklamaya geçişte ise sadece bir adım vardır.[42]

Bu fazla basitçe oluşmuş açıklamalardan sadece bilgi olsun diye bahsediyoruz. Yalnızca yerli kadın sayısının yetersizliğine çare bulmak amacıyla, erkeklerin ellerinin altında bulunan kadınlardan faydalanmasını yasaklamanın, hatta ölümle cezalandırmanın, sebebini anlamıyoruz. Ayrıca, ne kız çocuklarının katlinin o kadar yaygın olduğu kanıtlanmış ne de bu katle atfedilen sonuçların meydana geldiği kanıtlanmıştır. Kızların katlinin Avustralya'da yaygın olduğu doğrudur, fakat bunun gerçekleşmediği birçok ülkenin de adı geçer.[43] Her ne olursa olsun, cinsiyetler arası denge tam da doğum sonrası bozulurken bu dengeyi yeniden kurması gerekecek bir olgu söz konusudur: Bu, medeni ülkelerde bile, erkek çocuklarının doğal ölümünün kızlarınkinden daha fazla olmasıdır. Her halükarda, süreğen bir savaş halinin olduğu ilkel toplumlarda, erkekler, kadınları daha az doğrudan tehdit eden birçok ölüm sebebine maruz kalıyor olsa gerek. Çocuk öldürme adetinin olduğu Fiji Adalarının farklı yerlerinde İngiliz hükümetinin yetkisiyle yapılmış bir araştırmaya göre, çocukluk yıllarında erkek çocuklarının sayısı kız çocuklarının sayısını geçse de yetişkinliğe gelindiğinde söz konusu oranların tam tersine işlediği sonucu çıkar.[44]

Lubbock ve Spencer'ın teorileri herhangi bir temelden daha da çok yoksunlar. Birincisi, artık günümüzde savunulabilir olmayan bir ön kabule dayanıyor. Ortak bir evliliğin gerçekli-

---

42 *Principes de sociologie,* II, s. 236 vd.

43 Westermarck, *L'histoire du mariage humain,* s. 297-299 içindeki olgular.

44 Fison ve Howitt, *Karnai and Kamilaroi,* s. 171-176.

ğini kanıtlayacak tek bir olgu mevcut değil. Ayrıca, tam mülkiyetine sahip oldukları için kadınları zorla terk edecek erkeklerin bulunduğu bir kabileden daha tuhaf ne olabilir? Buna bir de savaşta esir düşen kadınların, ganimet nasıl ortak kazanılıyorsa, kendilerini kaçıranlara değil de tüm topluluğa ortaklaşa ait olduklarını ekleyin. Spencer ise, varsayımını desteklemek üzere, yaban insanlarda, evliliğe girişin koşulu olarak bazen cesaret kanıtlarının şart koşulduğunu dört olguda ileri sürer. Fakat erkeğin yiğitliğine tanık olmanın tek aracı kadın alması mıdır? Ortaçağda buna benzer adetleri görürüz; şövalye, kahramanlık göstererek nişanlısını hak etmeliydi. Bununla birlikte, egzogamiye benzeyen herhangi bir şey söz konusu değildi. Nihayet, bu düzenlemeye atfedilen gerekçe ile yasayı çiğneyenin korkunç acısı arasında ne kadar fark var!

Ancak bütün bu sistemlerin kökündeki kusur, egzogaminin hatalı bir kavrayışına dayanıyor olmalarıdır. Aslında, sistemlerin bu kelimeden anladıkları, sadece yabancı milliyetten bir kadınla cinsel ilişkiye girme mecburiyetidir; yasaklanmış olan ise aynı kabilenin üyeleri arasındaki evlilik olacaktır. Oysa egzogami asla böyle bir niteliğe sahip olmamıştır. Aynı klandan olan bireylerin kendi aralarında evlenmesini yasaklar. Ama çok genel olarak, aynı kabilenin başka bir klanından ya da en azından aynı birlikten erkekler eşlerini alacak, kadınlar da kocalarını bulacaklardır. Bu şekilde bir araya gelen klanlar, bırakın sürekli düşmanlık halini akraba bile sayılırlar. Kabile ile klan arasındaki bu talihsiz karışıklık, birinin ve diğerinin yetersiz tariflerinden dolayı, egzogami meselesi üzerine karanlığın çökmesine büyük ölçüde sebep olmuştur. Evlilik, totemsel gruplara (asli ve ikincil klanlara) kıyasla egzogam olsa da siyasi topluma (kabileye) göre genellikle endogamdır cümlesini ne kadar tekrar etsek az.

Gerçi Mac Lennan egzogamiyi, kabilenin içinde uygulandığı bugünkü haliyle, kabul eder. Fakat Mac Lennan'a göre, oluşunu hayli ustaca açıkladığı bu türden bir iç egzogami, sonradan gelen türetilmiş bir şekildir. Diyelim ki, kabileden kabileye egzogamiyi uygulayan üç komşu kabile, A, B ve C olsun: Sadece B ve C'den kadınlarla evlenebilen A'nın erkek-

leri, kadınları zorla ele geçirir ve kendi evlerine götürürler. Kadınlar tutsak olmalarına rağmen kabile özelliklerini korurlar; yeni efendilerinin arasında yabancı olarak kalırlar. Çocuğun, annesinin durumunun doğrultusunda gitmesini gerektiren kurala göre, kadınlar doğurdukları çocuklara bu niteliği aktarırlar. Çocuklar, doğdukları A kabilesinde yaşamaya devam etseler de anne kabilesine -B ya da C'ye- mensup oldukları farz edilir. Bu şekilde, eskiden homojen olan bu toplum içinde iki ayrı grup meydana gelir: Biri B'nin kadınlarından ve onların çocuklarından oluşan B üssü, diğeri ise C'nin kadınlarını ve onların her iki cinsten de ardından gelenleri kapsayan C üssüdür. Bu grupların her biri bir klan oluşturur. Gruplar bir kez bu şiddet dolu yöntem aracılığıyla kurulduklarında, nesil yoluyla düzenli olarak meydana gelmeye devam eder, doğan çocuklar da anne klanına bağlı kalırlar. Gruplar, kendilerini yaratan yapay sebeplere göre yaşarlar, toplumun normal unsurları gibi örgütlenir ve iş görürler. Bu sonuca ulaşıldığında, dış egzogami gereksiz hale gelir. B üssünün erkeklerinin artık kabilenin dışına çıkıp başka milliyetten kadın ele geçirmelerine ihtiyaç kalmaz; kadınları kendi aralarında C üssünden bulurlar.[45]

Fakat bugün klanların bambaşka bir şekilde oluştuklarını biliyoruz. Birçok Avustralyalı, hatta Amerikalı yerli kabilede, klanların doğal nesil yoluyla temel iki başlatıcıdan meydana geldikleri şüphe götürmez. O halde, bunlar yabancı ve zaten farklılaşmış şiddet dolu unsurların ithal edilmesine bağlı değildirler. Mac Lennon'ın varsayımı olsa olsa diğer bölümlemeleri üreten asli iki klana uygulanabilir. Fakat bu iki tür klanın aralarında temel bir fark olmadığına göre böylesine farklı iki sürecin sonucu oldukları çok az olasıdır. Bundan başka, neden yabancı kadınların içeriye alınması, birçok vakada, sadece ve sadece iki heterojen gruba yol açmış olabilir? O halde, her kabilenin, kendisindeki eksik kadınlar yerine, sadece iki komşu kabileden düzenli olarak kadın aldığını kabul etmek gerek. Peki neden bu şekilde sınırlı olmalı? Nihayet, neden, bu içeriye alınma, topluluğun başlangıçtaki homo-

[45] Kautsky, *Kosmos*, c. XII, s. 1-62 ve Hellwald, *Menschliche Familie*, s. 187 vd.

jen arka planında asli iki klanın görünmeye başlamasından itibaren birdenbire kesilir? Bu şekilde dönüşüme uğramış egzogaminin kendisine atfedilmiş sebepleri olduysa nasıl devam edebilmiş olduğunu da anlayamıyoruz. Zira bu, acısı çekilen kadın kıtlığını azaltmanın bir çaresi değil, kadınların bir klandan diğerine geçirilmesiydi. Bu aktarmaların kadın nüfusunu az da olsa çoğaltma gibi bir sonucu olamazdı.

İncelemeye daha layık olan Morgan'ın teorisidir.[46] Egzogaminin sebebi, çoğu kez kan bağı olanlar arasındaki evliliklere yüklenen kötü sonuçların duygusuydu. Söylendiği üzere, kan bağı bizzat yozlaşmanın bir kaynağıysa toplumlardaki genel canlılığı güçsüzleşmeyle tehdit eden evliliklerin yasaklanması doğal değil midir?

Ancak insanların bu yasaklamaları kendilerine nasıl açıkladıkları, yasa koyucuların hangi saiklere itaat eder göründükleri konusunda tarihe baktığımızda, bu yüzyıldan önce, faydacı ve fizyolojik düşüncelerin neredeyse tamamının göz ardı edildiği saptanır. İlkel toplumlarda bu evliliklerin başarılı olmayacağı bazen söylenirdi. Levililer'de[47] şöyle der:[48] "Ne zaman bir erkek teyzesiyle/halasıyla evlenirse günahlarının acısını çeker ve çocukları olmaz." Fakat söz konusu kısırlık, doğal bir yasanın sonucu değil, Tanrı tarafından verilmiş bir ceza olarak gösterilir. Bunun kanıtı ise aynı ifadelerin kullanıldığı bunu izleyen ayette aynı kötü bedensel sonuçları olmayacak bir evlilik durumundan bahsedilmesidir: Erkek kardeşinin karısıyla evlenen bir erkek söz konusudur. Antikçağda bunun çok çeşitli sebepleri ileri sürülmüştür. Platon'a göre, karakterleri ve servetleri birleştirmede ve devletin iyiliği için istenen homojenliği gerçekleştirmede, melezleşme özellikle bir araçtı.[49] Başkalarına göre ise önemli olan şey şefkatin küçük, kapalı bir çemberde kalmasını önlemektir.[50] Luther'e

---

[46] Morgan, *Ancient Society*, s. 69.

[47] Yahudi gelenekleri, insan ilişkileri, ebeveyn-çocuk ilişkileri, bayramlar, oruç günleri ve kurbanlarla ilgili kuralların anlatıldığı Tanah ve Eski Ahit in ilk beş kitabını teşkil eden Tevrat'ın üçüncü kitabı -çn.

[48] Levililer XX, 20.

[49] *Devlet*, V, 9; *Yasalar*, VI, 16, ve VIII, 6.

[50] Aristoteles ve Saint Augustinus'ta bu durum söz konusudur. Huth, *The Marriage of near Kin*, s. 25.

göre, kan bağı bir engel olmasaydı, sırf aile mirasının bütünlüğünü sürdürmek için daha çok sevgisiz evlilikler yapılırdı.[51] Bu türden evliliklerin ırkı güçsüzleştirdiği ve bu saikle yasaklanmaları gerektiği düşüncesi sadece 17. yüzyıla doğru ortaya çıkmıştır.[52] Montesquieu ise bu düşünceden habersiz görünüyor.[53] Ancak daha da ilginci, bunun bizim yasalarımızı yazanlara bile neredeyse yabancı gibi görünmüş olmasıdır. Portalis, sebeplerle ilgili analizinde buna gönderme yapmaz. Gillet'nin Mahkemeye sunduğu raporda bu düşüncenin belirtildiğine rastlanır, fakat ikinci plana atılmıştır. Gillet, "Fiziksel yetkinleştirme üzerine bazı olası düşünceler dışında, kan bağının ve yakınlığın doğrudan veya çok yakın ilişkilerle zaten kurulmuş olduğu kişiler arasındaki karşılıklı taahhüde dayanan evliliğin imkansızlaşması için ahlaki bir saik mevcuttur" der. O halde, Avustralyalılar ve Kızılderililerin ancak çok daha sonraları ortaya çıkacak bu teoriye dair bir öngörüye sahip olmaları pek mümkün değildi.

Bununla beraber, bu birinci düşünce yeterince ispatlayıcı değildir. Şöyle farz edebiliriz: Erkekler, kan bağının kötü sonuçlarının bulanık bilincindeler, açıkça farkına varmamışlar; ama bu karanlık duygu da erkeklerin tutumunu belirlemede yeterince güçlü olmuş. Zira, bizi harekete geçiren nedenleri daima açıkça bilmenin uzağındayız. Fakat bu varsayımın kabul edilebilir olması için, kan bağı evliliklerinin sebep olduğu kötülüklerin gerçek, su götürmez, hatta doğrudan apaçık olması gerekir, çünkü vasat zekalıların en azından bunu hissedebilmeleri gerekir. Hatta kötülüklerin, anlatıldıkları gibi, imgelemi derinden sarsmaları gerekirdi; zira, aksi takdirde, kötülükleri önleyeceği zannedilen cezaların aşırı sertliği anlaşılmaz olurdu.

Kan bağı ilişkilerine karşı öne sürülen olgular, tarafsız bir şekilde incelenecek olursa sağlam görünen tek nokta, olguların bu kesin niteliğe sahip olmadıklarıdır.[54] Şüphesiz, kan ba-

---

[51] Huth, s. 26.

[52] Burton, *Anatomy of Melancholy*, Oxford, 1621, s. 81, 82. Campanella, *De Monarchia Hispanica*, 1640, XV. Kitap.

[53] *Esprit des lois*, XXVI, s. 14.

[54] Huth, s. 140-186'daki olgular.

ğının uğursuz göründüğü vakalar sayılabilir; fakat bunun tersi tezi destekleyen örneklerin sayısı da az değildir. Çeşitli sebeplerden dolayı, üyelerinin kendi aralarında evlenmek zorunda kaldıkları ve bu durumun birçok nesil boyunca devam ederek ırkın herhangi bir güçsüzleşmesiyle sonuçlanmadığı küçük sosyal grupların varlığı bilinmektedir.[55] Bazı gözlemlerin sonucundan hareketle kan bağının sinirsel hastalıklara ve ahrazlığa eğilimi artırdığı görünüyor; fakat başka istatistiklerde kan bağının ölüm oranını bazen azalttığı ortaya konmuştur. Bu, Neuville'in Yahudiler hakkındaki saptamasıdır.[56]

Bu görünürdeki çelişkiler, kan bağının özünde ille de kötücül olmadığının kanıtıdır. Sadece potansiyel de olsa bedensel kusurların mevcut olduğu yerde kan bağı bunları daha da ağırlaştırır, çünkü onlara eklenmiştir. Fakat aynı sebepten ötürü, ebeveynlerin sergilediği iyi özellikleri de pekiştirir. Kan bağı, zaten biraz bozuk bedenler için yıkıcı olsa da, doğuştan iyi olanları güçlendirir. Gerçi kan bağı, bazı eğilimlere (avantajlı olsa bile) olağanüstü bir önem vererek yaşamsal dengeyi bozma riski taşır; zira bu, bütün fonksiyonların uyumla dengelendiği ve ölçülü bir gelişim durumu içinde karşılıklı devam ettiği bir sağlık durumudur. Fakat öncelikle, bu kısmi denge bozulmaları kişisel fizyoloji bakımından marazi olsa da ve fiziksel ortamla mücadele etmek için hastayı daha az elverişli koşullara belli bir oranda sevk etse de kişi için genelde sosyal bir üstünlük sebebidir. Hasta, bir taraftan kaybetmiş olabileceğine diğer taraftan kavuşur ve bazen daha da fazlasını bulur, çünkü insan çifttir ve yaşamda kalma ihtimali sadece kozmik güçlere uyum sağlamasına bağlı olmayıp aynı zamanda toplumdaki konumuna ve rolüne de bağlıdır. Şu halde, Yahudilerdeki nevrasteninin her türüne karşı su götürmez eğilim, belki de kan bağı evliliklerinin fazlasıyla sık oluşuna kısmen bağlıdır; oysa, daha gelişmiş bir zihniyet gibi

---

[55] Bu mesele üzerine yayımlanmış eserlerin tümünü sayamayız. Daha önce bahsettiğimiz Huth'un kitabında (Londra, 1887) tam bir kaynakçayla birlikte, ileri sürülen farklı görüşlere dair tüm önemli olgular bulunabilir. Sherbel'in küçük bir kitabı (*Ehe zwischen Blutsverwandlen*, Berlin, 1896) da meselenin durumu üzerine iyi bir analiz içerir.

[56] *Lebensdauer und Todesursachen*, Frankfurt, 1855, s. 18-19 ve 111-113. Rakamlar Huth'ta yayımlanmıştır, s. 176-177.

sonuçlar doğurmasından dolayı nevrasteni, Yahudileri yüzyıllardır hırpalayan yıkımın sosyal sonuçlarına direnmelerini sağlamıştır. Özellikle, belirli niteliklere sahip bu yoğun kültürü toplumların mutlak surette neden mahkûm ettikleri anlaşılmazdır, zira ona ihtiyaç duyarlar. Aksi takdirde, aristokrasi ve elitler meydana gelemezdi. Her halükarda, bu şekilde gerçekleşebilecek vücut bozulmaları, ne derece zararlı olursa olsun, bu tür evlilikler ancak nesiller boyunca tekrarlanırsa fark edilebilir. Yaşam enerjisinin belli bir amaç uğruna tükenmesi için zaman gerekir. Bu amacın sonuçlarına yalnızca sabırlı ve uzun süreli bir gözlem yoluyla ulaşılabilir.

Özetleyecek olursak, kan bağı evlilikleri her ne kadar bireyler için daima bir risk teşkil ediyor gibi görünse de eğer bu evlilikleri ihtiyatla yapacak kadar sağduyulu olabilirsek onlara bazen atfedilen çarpıcı sonuçları elbette doğurmazlar. Etkileri her zaman kötü değildir, kötü olduğundaysa, bu durum sadece uzun vadede belirginleşir. Peki o zaman, sınırlı, şüpheli ve zar zor gözlemlenebilen bu tahribat, ilkel insan tarafından nasıl hemen sezilmiştir, ve bir kez kavrandıktan sonra, bu kadar mutlak ve acımasız bir yasaklamaya nasıl sebep olmuştur? Bu meselenin yarattığı tartışma ortamı, yok olacak gibi gözükmüyor; birbirine en zıt teoriler hâlâ mevcut; bu mesele daha yeni yeni dikkat çekiyor; yaban insanın zihni henüz kavranamadığı için olgular da apaçık ve anlaşılır değil. Ölümü günü gününe belirleyen görece basit sebepleri genellikle çok zor ayırt edebilen yaban insan, etkisini yavaş yavaş gösteren ve duyularla gözlemi bile yapılamayan, diğer faktörlerin arasına dolanmış bu karmaşık etkeni nasıl ayıracaktı? Özellikle, kan bağının gerçek sakıncalarıyla, egzogami yasasına riayet etmeyen her şeyi cezalandıran korkunç yaptırımlar arasında çarpıcı bir oransızlık söz konusudur. Böyle bir sebebin kendisine yüklenen sonuçla bağlantısı yoktur. Benzer durumlarda, halklar genellikle bu sertlikte davranıyorlar mı ki! Oysa, ihtiyarlar ile genç kızlar arasında veya veremlilerle, hatta kesin nevrasteniklerle ya da raşitiklerle yapılan evlilikler başka türlü tehlikelidir, ancak yine de herkesçe hoş görülürler.

Fakat daha da büyük bir sebep, egzogaminin kan bağıyla

arasında sadece dolaylı ve ikincil bir ilişki olmasıdır. Kuşkusuz, aynı klanın üyeleri aynı atalardan tevarüs ettiklerine inanırlar; fakat bu inanışta kurgunun inanılmaz bir payı vardır. Gerçekte, totemi taşır taşımaz klana mensup olunur ve onu taşımaya izinli olmak doğuştan gelen sebeplere bağlı değildir. Grup, nesil aracılığıyla olduğu kadar evlat edinme yoluyla da hemen hemen meydana gelir. Savaşta edinilen esirler, eğer öldürülmezlerse evlat edinilir; hatta sık sık, bir klan diğerini bütünüyle ya da kısmen kendisine katar. Bu durumda, klandaki herkes aynı kandan değildir. Zaten, sıklıkla klanda bin kişi olabilir ve bir fratride ise bundan daha fazlası vardır. Bu şekilde yasaklanmış evlilikler öyleyse yakın akrabalar arasında gerçekleşmez, o halde herhangi bir ırkı ağır şekilde tehlikeye düşürmeyen türden evliliklerdir. Buna bir de, egzogami kural halinde değilken, dışarıdan evliliklerin yasak olmadığını, kadınların yabancı kabilelerden muhtemelen getirildiğini ekleyin; öyleyse aslında çok yakın akrabalarla evliliklerden doğabilecek sonuçları hafifleten yabancı unsurlarla karşılaşmalar cereyan etmekteydi. Bütünün içinde boğulup gidecek bu evlilikleri ayırt etmek kolay olmasa gerekti.

Buna karşılık, egzogami, birbiriyle çok yakın kan bağı olanlar arasında evliliğe izin verir. Dayımın çocukları, anne soyu düzenine göre, benim ve anneminkinden başka bir fratriye mensup olduğundan dolayı onlarla evlenebilirim. Dahası da var: Aynı fratriye mensup klanları birbirlerine bağlayan bağların anısı kaybolduğunda ve evlilik bir klandan diğerine vuku bulduğunda, babaları aynı erkek ve kız kardeşler özgürce evlenebilirler. Mesela, Irakoilerde Kurt kolunun bir üyesi, Kaplumbağa kolundan bir kadınla ve de Ayı kolundan bir başka kadınla rahatlıkla evlenebilir. Fakat çocuk annesinin soyunu takip ettiğinden dolayı, bu iki kadının çocukları iki farklı klana bağlı olacaklardır: Erkek olan Ayı, kız Kaplumbağa olacak, bu durumda aralarında her ne kadar kan bağı mevcut olsa bile, evlenmelerini hiçbir şey engellemeyecektir. Bu yüzden, nispeten ilerlemiş toplumlar bile, babaları aynı erkek ve kız kardeşlerin evlenmesine izin verir. İbrahim'in karısı Sara, onun üvey kız kardeşiydi[57], Samuel'in kitabınday-

[57] Tekevvün, XX, 12.

sa, Tamar'ın üvey erkek kardeşi Amon[58] ile kanunen evlenebileceği söylenir. Aynı adetlere Araplarda[59], Müslüman olan Güneyli Slavlarda[60] da rastlanır. Atina'da Themistokles'in bir kızı, öz erkek kardeşiyle evlenir. Bütün bu toplumlar ensestten tiksinir; o halde, ensestin nesnesi olduğu kınamanın kan bağıyla ilgisi yoktur.

IV

O halde, egzogaminin, insanların kan bağı evlilikleri hakkında hissettikleri içgüdüsel bir uzaklaşmaya bağlı olduğunu söylemek kalıyor geriye. Sıklıkla tekrar edildiği gibi kan kandan tiksinir. Fakat böylesi bir açıklama, açıklama yapmayı reddetmektir. Andığımız içgüdüyü açıklamadan, bir inanışı ya da uygulamayı izah etmek üzere içgüdüyü anmak, çözüm bulmak değil sorun yaratmaktır. Bu, ensestin insanlara kınanacak gibi göründüğünden dolayı ensesti yasakladıklarını söylemektir. Ayrıca tarih boyunca bu ayıplamanın çeşitli hatta çelişkili şekillere bürünerek ifade edildiği görülünce, insan doğasını oluşturan bir durumun genel olarak sebebi olduğuna nasıl inanılır? Aynı sebep, bir yerde, özellikle anne tarafından akrabalar arasındaki evliliklerin, başka bir yerdeyse baba tarafından akrabalar arasında evliliklerin neden yasaklandığını açıklamaktan yoksundur. Neden bir toplumda bu yasağın sonu yoktur da bir diğerinde sadece birbirinin çok yakını akrabalar arasında geçerlidir? İlk Yahudilerde, kadim Araplarda, Fenikelilerde, Eski Yunan'da ve kimi Slav toplumlarında bu doğal iğrenme, bir erkeğin aynı babadan kız kardeşiyle evlenmesini neden engellememiştir? Hatta bu sözümona içgüdünün tamamıyla kaybolduğu sayısız vaka mevcuttur. Medlerde ve Perslerde, baba ile kızın, erkek ile kız kardeşin evlenmesi yaygındı; Herodot, Strabon, Quintus Curtius gibi Antikçağın bütün yazarları, bu adetin özellikle Perslerde yay-

[58] Samuel, II, XIII, 13.
[59] Smith, *Kinship and Marriage in early Arabia*, s. 163.
[60] Krauss, *Sitte und Brausch der Südslaven*, s. 221.

gın olduğu konusunda hemfikirdirler.[61] Eski Mısır'da, halktan insanlar bile, çoğu kez kız kardeşleriyle evlenirlerdi.[62] Perslerde de bu kurala uyulurdu. Kamboçya'nın yüksek sınıflarında aynı uygulamaya işaret edilir.[63] Eski Yunan'daki yazarlar, genel olarak, ensesti hemen hemen bütün barbar halklara atfederlerdi.[64] Nihayet, sırf egzogamiye yer açmak için, bireyin kalıtımsal bir eğilimi ile, totemcilik kadar büyük ölçüde sosyal bir olguya bağlı bir duygu arasında nasıl bir ilgi kurulabilir? Içgüdünün kaynağı vücuttadır: Böyle herhangi bir uzvi özellik nasıl olur da aynı totemin taşıyıcısı iki kişi arasındaki cinsel ilişki için bir tiksinti yaratabilir? [65]

Madem ki totem bir tanrı, totemcilikse bir ibadettir, egzogaminin nedenini daha ziyade aşağı toplumların dini inançlarında aramak uygun değil midir? Nitekim, egzogaminin çok daha genel dini bir kurumun sadece özel bir hali olduğunu, bütün ilkel dinlerin, hatta bir bakıma bütün dinlerin temelinde bulunduğunu ortaya koyacağız. Bu tabudur.

Doğaüstü bir ilkenin bulunduğu kabul edilen bir şey veya şeyler kategori ile bu niteliğe sahip olmayan, ya da aynı derecede sahip olmayan başka şeyler arasında her türlü teması engelleyerek, büyülü bir salgının tehlikeli sonuçlarını önleme amacındaki törensel yasaklamaların tümüne bu isim verilir.[66] İkincilerine kıyasla ilk kategoridekilere tabulu denir. Bu şekilde, halktan bir kimsenin, ister din adamı veya bir kabile şefi olsun ister bir ibadet nesnesi olsun bunlara dokunması ka-

---

[61] Özellikle Lucanus, *Pharsalia*, VIII, s. 408. Quintus Curtius, VIII, s. 9 ve 10.

[62] Diodoros, 1, s. 27. Karş. Maspéro, *Contes populaires de l'Égypte ancienne*, s. 52.

[63] Mondières, *Renseignements sur la Cochinchine in Bulletin de la Soc. d'Anthrop. de Paris*, 1875.

[64] Euripides, *Andromache*, V, 173.

[65] Son olarak, Westermarck'ın bir varsayımından bahsedelim (*Origine du mariage*, s. 307): Ensest korkusu içgüdüseldi ve bu içgüdü birlikte yaşamanın bir sonucuydu. Bu, cinsel arzuyu ortadan kaldırırdı. Bu düşünce Moritz Wagner tarafından önceden dile getirilmişti (*Kosmos*, 1886, s. 29). Fakat bu egzogamiye uygulanamaz, çünkü aynı totemin taşıyıcıları birlikte yaşamazlar, hatta bazen farklı mülki mahallerde yaşarlar. Daha ileride bu açıklamanın ensestin daha yeni biçimleri için de geçerli olmadığını göreceğiz.

[66] Tabu kelimesi Polinezya yerlilerinin dilinden alınmıştır, fakat durum evrenseldir.

tiyen yasaktır. Bu seçkin öznelerde öyle bir tanrı vardır, insanlığın gücünden o denli üstün bir güç mevcuttur ki, sıradan bir insan korkunç bir şoka uğramadan bununla yüz yüze gelemez; bu denli bir kuvvet, insanın güçlerini o kadar aşar ki, onu mahvetmeksizin ona intikal edilemez. Öte yandan, kuvvet, insanla temasa girer girmez, ona iletilmeden de duramaz, zira ilkel inanışlara göre, bir varlığın özellikleri, bilhassa belli bir yoğunluktaysalar, bulaşıcı şekilde yayılır. Bu anlayış bizi ne kadar şaşırtsa da yaban insan, nesnelerin doğasının bulaşma vasıtasıyla sonsuzca yayılıp saçılmaya muktedir olduğunu kabul eder. Geçtiğimiz her yere kendimizden bir şey katarız; ayak bastığımız her yer, el attığımız her şey, böyle eksilmeden dağılan özümüzden bir parçayı muhafaza eder. Tanrısal olan için de aynı şey söz konusudur. Tanrısal olan kendisine yaklaşan her şeye yayılır; salt insani niteliklerde olandan daha üstün bir bulaşıcılıkla donatılmıştır, çünkü çok daha büyük bir eylem gücüne sahiptir. Bununla birlikte, böylesi enerjileri içe almak için tanrının seçtiği kaplar olmak gerekir. Bu enerjiler, eğer doğalarının vasatlığı gereği böyle bir role hazır hale gelmeyen bir nesneden geçiyorsa, bu durumda kaplarda gerçek tahriplere yol açarlar. Yetersiz olan kap, muhtevası vasıtasıyla haraplaşır. Bu yüzden halktan biri, tabulu bir varlığa, yani tanrısallığın küçük bir parçasının yerleştiği yere, dokunduğunda bizzat kendini ölüme ya da karşılaştığı tanrının etkisiyle er ya da geç başına gelecek çeşitli kötülüklere mahkûm eder. Buradan tabulu varlığa dokunma yasağı doğar: Bunlar, kimi zaman bir tür otomatik işleyişle veya tanrının kendiliğinden tepkisi aracılığıyla suçluya bizzat verildiği sanılan cezaları, kimi zaman ise, eğer toplum, olayların doğal akışını öngörmek ve düzeltmek adına müdahale etmenin yarar sağlayacağı kanısındaysa, toplum tarafından suçluya uygulanan cezaları içerir.

Bu yasaklamalar ile egzogami arasındaki bağ fark edilir. Egzogami de temas yasağı içerir: Egzogaminin yasakladığı şey, aynı klandan erkeklerin ve kadınların cinsel yakınlaşmasıdır. Kutsal olmayanın kutsaldan, kutsalın kutsal olmayandan kaçması gibi, iki cinsiyet de birbirinden kaçınmaya aynı özeni göstermelidir; kuralı her çiğneme, bir tabuyu ihlal eden

kimsenin ürküntü duygusundan esasında farklı olmayan bir duygu uyandırır. Herkesin bildiği tabular söz konusu olduğundan dolayı, bu yasağın yaptırımı bazen toplumun formel müdahalesine bağlı olan bir cezadır, bazen de söz konusu doğal güçlerin etkisiyle cezanın kendiliğinden suçlunun başına gelmesidir. Özellikle bu son olgu, egzogaminin temelini teşkil eden duyguların dinsel doğasını kanıtlamaya yeter. O halde, egzogami büyük olasılıkla dinsel niteliğe bağlı olsa gerek; bu nitelik, cinsiyetlerden birine iyice yerleşmiş ve onu diğer cinsiyet için korkunç kılmıştır. Gerçekten, sadece cinsel ilişki konusunda değil, gündelik yaşamın tüm ayrıntılarında kadınların erkek nüfusla arasına mesafe koyan, bir bakıma kendilerini tecrit eden bir iktidar düşüncesiyle kuşatıldığını göreceğiz.

Bu garip etki, özellikle ergenliğin ilk işaretleri ortaya çıktığında görülür. Bu tür toplumlarda, genç kızın bu esnada klanın diğer üyeleriyle, hatta onların kullanabilecekleri şeylerle temasta bulunması dahi imkansız hale getirilmelidir. Genç kız mümkün olduğunca sıkı bir şekilde tecrit edilir. Başka adamların üzerinden geçtiği toprağa dokunmamalı, güneş ışınları genç kıza erişmemelidir. Asya'dan Afrika'ya ve Okyanusya'ya kadar çok çeşitli kıtalarda bu barbar uygulamaya neredeyse aynı biçimde rastlanır. Loango zencilerinde, genç kızlar ergenliğin ilk belirtileri başlar başlamaz, ayrı ayrı kulübelere kapatılır ve vücutlarının çıplak kısmıyla toprağa dokunmaları yasaklanırdı. Zulularda ve Güney Afrika kabilelerinde, eğer ergenliğin işaretleri, genç kız tarlada veya ormandayken ilk olarak ortaya çıkarsa, kız nehre doğru koşar ve hiçbir erkek tarafından görülmeyecek şekilde sazların ardına saklanır, güneş ışığı kendisine gelmesin diye başını bir başörtüsüyle özenle örter, akşam eve döndüğündeyse bir süreliğine bir kulübeye kapatılır. Yeni Zelanda'da bu işe ayrılmış özel bir bina bulunur. Girişte, içerisinde kuru otlar olan bir çizme asılıdır; buraya girmenin kesinlikle tabu olduğunun işaretidir bu. Zeminden üç adım yüksekte duran bambudan bir platform vardır; genç kızlar, toprağa doğrudan temas etmeksizin burada yaşamayı sürdürürler. Bu hapishaneler, gün ışığının içeriye nüfuz edemeyeceği kadar sıkı sıkıya kapalıdır. Içeride solunabilir hava yok denecek kadar azdır. Borneolu

Ot Danomlarda da tam tamına aynı düzenlemeye rastlanır. Ebeveynleri bile bu zavallı münzevilerle konuşamaz; yaşlı, köle bir kadın kızların hizmetine verilir. Bu kapatılma hali bazen yedi yıl sürer; uzun süre hareket etmemeleri yüzünden kızların gelişimi durur ve sağlık durumları bozulur. Yeni Gine'de, Seram'da ve Vancouver Adası'nın yerlilerinde, Tlinkitlerde, Haidalar ve Şipuelerde önemsiz bazı değişkenlerle birlikte aynı adet devam eder.[67]

İngiliz Guyanası'nda yaşayan Mukusilerde, genç kız, evin en yüksek noktasındaki bir yerde hamağa konarak kaldırılır. İlk günler boyunca sadece akşamları aşağıya inebilir ve katı bir oruç tutar. Belirtiler kaybolmaya başladığında, evin en loş köşesinde, kendisi için özel olarak imal edilmiş evin bir bölmesine çekilir. Sabahleyin, yalnızca kendisinin kullandığı bir ateşle ve mutfak gereçleriyle yemeğini pişirebilir. Ancak on günün sonunda özgürlüğüne kavuşur, o zaman kullandığı kap kacak paramparça edilerek parçaları dikkatlice toprağa gömülür. Benzer durumda, hamağın kullanımı çok yaygındır; havada asılı kalma hali aslında tek başına tecridi sağlayan elverişli bir vasıtadır. Bu durum, aynı zamanda, Plata Nehri yerlilerinde, Bolivya'nın ve Brezilya'nın bazı kabilelerinde de geçerlidir. Birincilerde genç kızın sanki ölmüş gibi toprağa gömülmesine dek ileri gidilir; sadece ağzı dışarıda bırakılır.[68]

Bu, o denli yaygın ve sürüp giden bir uygulamadır ki, birçok toplumun folklorunda çok belirgin izlerine rastlanır. Frazer, Sibirya'dan, Yunanistan'dan ve Tirol Bölgesi'nden, hepsi aynı düşünceden esinlenmiş birçok halk efsanesi derlemiştir.[69] Bu efsanelerde, güneşin ölümlü genç kızlar için güttüğü özel bir eğilim vardır; ebeveynler de zaten güneşin saldırılarından kurtarmak üzere gençleri hapsederler. Danae'nin kadim hikayesi belki de bu hatıratın sadece bir tanesidir. Aslında, belli bir zaman sonra, genç kızları güneş ışınlarından uzak

---

[67] Olguların detayları için bkz. Frazer, *Golden Bough*, II, s. 226-238; Kohler, "Die Rechte der Urvoelker Nord Amerikas", *Zeitsch. f. vergleich. Rechtswissenschaft*, XII, s. 188-189; Ploss, *Das Weib in der Natur und Voelker kunde*, I, s. 159-169.

[68] Frazer, *a.g.e.*, II, s. 232.

[69] *A.g.e.*, II, s. 236.

tutmak için alınan geleneksel önlemlere bu anlamın verildiği anlaşılır.

Ancak, diğer cinsi kendilerinden uzaklaştıran bu tür iğrenç bir etkiyi kadınlar sadece ergenlik sırasında gerçekleştirmezler. Aynı olgu, daha düşük bir yoğunlukta da olsa, aynı belirtilerin her ay görünmesiyle yeniden meydana gelir. O zaman, her yerde cinsel ilişki ağır şekilde yasaklanır. Maorilerde, eğer bir erkek bu durumdaki bir kadına dokunursa, erkek tabuya dönüşür, ayrıca erkek kadınla ilişkiye girmişse ve onun pişirdiği yemekleri yemişse tabu daha da güçlenir. Bir Avustralyalı, karısını regl döneminde çarşafında yatarken bulmuş ve onu öldürmüş, sonra dehşete düşerek kendisini de öldürmüş.[70] Kadın ayrı yaşamak zorundadır. Hiç kimsenin yemeğini paylaşamaz, kimse de onun dokunduğu besinleri yiyemez.[71] Kadının yol üzerinde bırakmış olabileceği ayak izlerinin üzerine erkekler basmamalıdır, bunun karşılığında, kadınlar da erkeklerin uğradığı yerlerden kaçınmalıdır. Kazara oluşacak bir teması önlemek amacıyla, kadınlar durumlarını haber veren görünür bir işaret taşımalıdır.[72] Bu sonuca daha sağlam bir şekilde varmak için, kadınlar birkaç gün boyunca dışarıya hiç çıkmamaya zorlanır. Bazen kasabanın dışında, düşmanların eline geçme riski pahasına, kendileri için ayrılmış kulübelerde yaşamak zorundadırlar.[73] *Avesta*'ya göre kadınların içindeki korkulan iffet, besinlerle ilgili herhangi bir şeye geçmesin diye, su ve ateşle ilgili her şeyden uzakta[74] ayrı bir yerde tutulmak zorundadırlar. Tlinkitlerde ise, güneşten uzaklaşmak için, kadınlar yüzlerini karartmak zorundadır.[75] Bu adet Musa'nın Kanunu'nda da yer alır. Yedi gün süresince, Yahudi kadın kimseyle temas kurmamalı ve ellediği nesnelerin hiçbirine başkaları dokunmamalıdır.[76] Cinsel ilişkiler ise ciddi biçimde yasaklanmıştı, bunun cezası toplumdan çı-

---

[70] Crawley, "Sexual Tabous", *J. A. I.*, 1895, s. 222.

[71] Crawley, s. 124.

[72] Ploss, *a.g.e.*, I, s. 170.

[73] Sayısız olay mevcuttur, bkz. Ploss, *a.g.e.*

[74] Ploss, *a.g.e.*, s. 174.

[75] Kohler, *Die Rechte d. Urvoelk. des N. Amerikas*, s. 188.

[76] Levililer, XV, 19 vd.

karılmaktı.[77] İşte bu nedenle, köylerimizde hâlâ hüküm süren, kadının etrafındakiler üzerindeki tehlikeli etkisine dair bir yığın önyargı mevcut.

Uygulamalar doğum sırasında da aynıdır. Eskimolarda, emziren kadın, bazen iki ay boyunca, eve kapatılmak zorundadır. Evden ilk çıkışında, daha önce üstüne hiç giymediği giysiler giymelidir. Grönlandlılarda, kadın açık havada yemek yememeli ve hiç kimse onun kullandığı kap kacağı kullanmamalıdır. Şipuelerde, kadının yemeklerini pişirdiği ocak hiç kimse tarafından kullanılmamalıdır. Lohusa bir kadının ateş üzerinde hazırladığı yemeği dalgınlıkla yiyen gençler, hissettikleri ağrılar yüzünden ağlayıp sızlanarak tarlaların arasında dolaşırlardı. Kabilelerin büyük çoğunluğunda, kadın, bir veya iki kadının kendisine hizmet edeceği uzak kulübelere sürgüne gönderilirdi,[78] Damaralarda, erkek, emziren karısını göremezdi bile.[79] Levililer'e göre, annenin bu şekilde hapsedilmesi, çocuğun cinsiyetine bağlı olarak, kırk ila seksen gün sürerdi. Toplumdan uzak yaşama, ilk yedi gün boyunca, regl dönemlerindeki kadar sertti.[80]

Bu derece yoğunluğa ulaşabilen, birçok koşulun depreştirdiği, her ay en az bir hafta boyunca düzenli şekilde yeniden ortaya çıkan bu dinsel korkunçluk duygusunun başlangıçta doğduğu yerdeki etkisinin dönemlere yayılması ve tüm yaşam akışını etkilemesi kaçınılmazdı. Duruma göre, haftalar, aylar veya yıllarca uzaklaştırılan ya da kendisinden uzaklaşılan bir varlık, bahsedilen bu özel dönemlerin dışında da olsa, onu tecrit eden nitelikten bir şeyler muhafaza eder. Aslında, bu toplumlarda, cinsiyetlerin ayrımı sadece süreli değil aynı zamanda süreğen hale dönüşmüştür. Nüfusun her bir kısmı birbirinden ayrı ayrı yaşar.

Öncelikle, kadınla erkeğin aynı masada ya da birbirlerinin önünde yemek yememesi gerektiği çok yaygın bir gelenektir. Her cinsiyet özel bir bölümde yemeğini yer. Bir kadının erkeklerin yemeğine ayrılmış bölüme girmesi bazen ölümle ce-

---

[77] Levililer, XX, 18.

[78] Ploss, *a.g.e.*, II, 456 vd.

[79] Crawley, s. 124.

[80] Levililer, XII, 1 vd.

zalandırılır.[81] Bir tarafın aldığı besin bile diğerininkiyle aynı değildir. Mesela Kurnailerde, erkek çocukları yalnızca erkek hayvanı yerken, kız çocukları hayvanın dişisinden başkasını yiyemez.[82] Uğraşılan işler de kesin surette birbirinden farklıdır. Kadının işlevi olan her şey erkeğe yasaklanmıştır ve bu karşılıklıdır. Nikaragua'nın bazı kabilelerinde alışverişi ilgilendiren her şey kadının işidir; bir erkek dövülmeyi göze almadan pazar yerine giremez.[83] Buna karşılık, kadın da ineklere, kanolara vs. dokunamaz. Aynı zamanda birbirine bir bakıma paralel, iki dinsel yaşam söz konusudur. Aleutienlerde, erkeklerin dışlandığı, sadece kadınların kutladığı bir gece dansı mevcut olup bu durum karşılıklıdır. Hervey Adaları'nda, iki cinsiyet dans ederken asla birbirine karışmazlar.[84] Dinsel yaşamın bu ikiliğini daha da iyi kanıtlayan ise daha önce varlığından bahsetme fırsatı bulduğumuz totemlerin bu ikiliğidir. Zira, totem aynı zamanda ata olduğu kadar grubun da koruyucu tanrısıdır. Başlangıç ibadetinin merkezidir; her cinsiyetin kendine özgü bir toteminin olduğunu söylemek, herkesin kendi ibadetine sahip olduğunu söylemektir. Öte yandan, bu olgu, iki cinsiyetin ayrımının ne kadar derin olduğunu da gösterir. Nitekim, klanın totemle kendini özdeşleştirdiği bilinmektedir; her birey, büyük saygı duyduğu totemsel varlıkla aynı özden meydana geldiğine inanır. Cinsel totemlerin var olduğu yerde, cinsiyetler, iki farklı özden oluştuklarını ve ayrı iki kökenden meydana geldiklerini düşünürler. Dahası, bu, karşı karşıya iki totemin birbirlerinin rakibi hatta düşmanı olduğu iyice genelleşmiş bir gelenektir. Bu husumet, nüfusun iki kısmı arasında var olan bir tür karşıtlığı simgelemez mi?[85]

---

[81] Crawley, s. 438.

[82] Crawley, s. 124 ve s. 431-432.

[83] *A.g.e.*, s. 227.

[84] *A.g.e.*, s. 226.

[85] Zamanla, dinsel yaşam esas olarak eril bir hal aldıkça, bu ikilik, kadının kendini dinden büyük ölçüde dışlanmış olarak görmesi sonucunu doğurdu. Ancak bu dışlanma, ilk başta var olan bir olgu olmasa gerek, çünkü kadının başlangıçta kendine özgü dinsel bir yaşamı olduğunu görüyoruz. Eğer dikkat edilirse bu ibadet, erkeklerin bakışlarından kaçınmak amacıyla, ister istemez gizeme bürünmüştür. Birçok ülkede gözlemlendiği gibi, bu durumun dişil

Kadınlarla erkeklerin birbirlerinden sakınmaları yalnızca törenlerle ilgili vesilelerle sınırlı değildir; gündelik hayatın en sıradan durumlarında bile, aralarındaki en küçük temas ciddi biçimde yasaklanmış olabilir. Samoyadelerde ve Ostiaklarda, erkekler bir kadının kullandığı herhangi bir nesneye dokunmaktan imtina etmek zorundadır: Kim bu yasağa yanlışlıkla aykırı davranırsa bir tütsü aracılığıyla kendini arındırır. Başka yerlerde, bir kadının sadece kulübesine girmek bile alçalmaya yol açar.[86] Viraijuri kabilesinde, erkek çocuklarının kız çocuklarla oynaması yasaktır.[87] Kaliforniya yerlilerinde, Melanezya'da, Yeni Kaledonya'da, Kore'de vs. kız ve erkek kardeşler ergenlikten itibaren birbirleriyle konuşmamalıdır. Tonga'da, bir şef ablasına büyük saygı gösterir ve asla onun çadırına girmez. Seylan'da yaşayan Todalarda, bir baba kızı ergenliğe girdikten sonra onu artık görmemelidir. Burma'daki Letalarda, kız ve erkek çocuklar rastlaştıklarında, birbirlerini görmesinler diye bakışlarını başka yöne çevirirler. Tenimber Adaları'nda, genç bir erkeğin genç bir kızın eline veya başına dokunması, kızın da erkeğin saçını ellemesi yasaktır.[88]

Bu iki yaşam birbirinden o denli farklıdır ki, bazı durumlarda her iki cinsiyet sonunda özel bir dil geliştirir. Guaykurularda, kadınlar, erkeklerin kullanamayacağı, sadece kendilerine ait kelimelere ve üsluplara sahiptir. Surinam'da da öyle. Mikronezya'da, erkeklerin kadınlarla sohbeti sırasında birçok kelime erkekler için tabudur. Japonya'da, her bir cinsiyet için ayrı alfabe vardır.[89] Karayipliler iki farklı kelime dağarcığına sahiptir.[90] Madagaskar'da da benzer olgular bulunur.

Bütün bu uygulamaların neredeyse bir bakıma benimsenmesi sonucunda, birçok kabilede her cinsiyetin kendine

---

gizemlerin kökeninde olup olmadığı sorusu sorulabilir. Biz sadece soruyu sormakla yetiniyoruz.

[86] Crawley, s. 219.

[87] *A.g.e.*, s. 124.

[88] *A.g.e.*, s. 446.

[89] *A.g.e.*, s. 235.

[90] Lucien Adam, *Du parler des hommes et du parler des femmes dans la langue caraïbe*, Paris, 1879.

özgü bir habitatının olması mümkündür. Örneğin, Mortlock Adaları'nda her klanda, şefin kabiledeki bütün erkeklerle geceyi birlikte geçirdiği büyük bir ev bulunur. Bu evin etrafı, klandaki kadınların ve genç kızların yaşadığı küçük kulübelerle çevrilidir. Kadınlar kocalarıyla birlikte burada yaşar, fakat bu erkekler yabancı bir klandandır. Demek ki, aynı klandan iki cinsiyet sıkı sıkıya birbirinden ayrılmıştır. Aynı düzenlemeye Viti Adaları'nda, Palaos Adaları'nda,[91] Amirote Adaları'nda, Kaliforniyalı bazı yerlilerde, Salomon Adaları'nda, Markiz Adaları'nda vs. rastlanır. Markiz Adaları'nda, erkeklere mahsus mekana giren her kadın ölümle cezalandırılır.[92]

V

Bu olguların ışığında, egzogami meselesinin görünümü değişir. Aslında, cinsel yasaklamaların biraz önce aktardığımız ritüel yasaklamalarla doğaları gereği farklı olmadıkları ve aynı şekilde anlaşılmaları gerektiği aşikardır. Cinsel yasaklamalar ritüel yasaklamaların sadece bir çeşididir. Aynı klandan kadın ve erkeklerin evlilik ilişkisine girmelerini engelleyen sebep, aralarındaki her türlü ilişkiyi de en aza indirgemeyi zorunlu kılan sebeptir aynı zamanda. Öyleyse, bu sebebi evliliğe dair ilişkilerin şu ya da bu özelliğinde bulamayız; sadece, genelde kadın vücuduna atfedilen birtakım gizil nitelikler, bu karşılıklı karantina durumunu ortaya çıkarabilir.

Kesin olan bir olgu var: Tüm bu yasaklamalar sistemi, ilkelin, regl olma ve regl kanına ilişkin edindiği düşüncelerle yakından bağlantılı olsa gerek. Zira, bu tabuların hepsi sadece ergenlik çağında başlar ve ne zaman ki ilk kanama belirtileri görünür, o zaman en sert hallerine ulaşırlar. Hatta, bazı kabilelerde bu tabuların menopozdan sonra ortadan kalktığını biliyoruz.[93] Tabuların doğum sırasında maruz kaldıkları pekiş-

---

[91] Hellwald, *Menschliche Familie*, s. 218-219.

[92] Crawley.

[93] Crawley, s. 221.

me bu önermeyle çelişkili değildir; çünkü doğumda da kan akar. Bu konuya değinen Levililer'deki metinler de uyulması zorunlu tecridin nedeninin bu sıvının doğasında bulunduğunu belirtir.[94] Aynı şekilde, bu kan birçok durumda, özellikle vahim tabuların nesnesidir. Kan gören erkekler güçlerini kaybeder ya da savaşamaz hale gelirler.[95] Peki, kana nasıl böyle bir kudret atfedilmiş?

Kanın kirliliğinden dolayı böyle bir uzaklaşmayı uyandırdığı varsayımını tartışmaya girmeyeceğiz. Şüphesiz, belli bir zaman sonunda, bu uygulamaların ilk anlamı kaybolduğunda bu şekilde açıklanacaktı; bu uygulamalar elbette hijyene dair sıradan kaygıların etkisiyle meydana gelmemişlerdir. Kanın somut niteliklerinin bizzat herhangi bir istisnai tehlike barındırmaması şöyle dursun, Avustralyalı ve Amerikalı yerliler, çok dolaylı olsa bile böyle bir temasın kendilerine bu denli dayanılmaz görünmesinde bu kadar hassas olamazlar herhalde. Bir kadının ayağını bastığı yere basmayı, onun yanında yemek yemeyi veya onunla aynı çatı altında yaşamayı reddetmelerinin sebebi, bu kanın onları iğrendirmesi değildir. Özellikle, böyle bir sebep, bu yasaklamaları ihlal edenlerin çoğu kez uğradığı ağır cezaları açıklayamaz. Kirli bir temastan dolayı hastalığa yakalanan bir kişi ölüm cezasına çarptırılmaz.

Fakat bu açıklamayı kesin olarak dışarıda bırakacak olan şey, her türlü kanın benzer duyguların nesnesi olduğudur. Kanın her çeşidinden korkulur ve teması önlemek amacıyla türlü türlü tabular oluşturulur. Estonyalıların bazıları kana dokunmayı reddederler, bunun nedeni olarak da kanın doğaüstü bir ilke yani canlının ruhunu barındırdığını, eğer kana yaklaşırlarsa kendilerine nüfuz edeceğine ve her türlü karışıklığa sebep olabileceğine inandıklarını söylerler. Aynı nedenden dolayı, bir damla kan yere düştüğünde, içerdiği bu gizemli güç, pislenmiş zemine geçer ve o yeri tabulu, yani yak-

[94] "Kadın, erkek bir çocuk dünyaya getirirse, regl olduğu zamanlardaki gibi kirlenecek ve kanından arınmak amacıyla 33 gün boyunca bir yerde kalacaktır." (Levililer XII, 2 ve 4).
[95] Frazer, *Golden Bough*, II, s. 238. Crawley, s. 124, 218.

laşılamaz kılar. Bu yüzden, bir Avustralyalı ne zaman insan kanı akıtsa, kanın yere dökülmemesi için her türlü önlem alınır.[96] Bu adet, halktan erkekler için kaybolduğu halde, kral veya şef söz konusu olduğunda hâlâ geçerliliğini korur. Bu, kraliyet kanının yere yayılmaması gerektiğiyle ilgili bir ilkedir.[97] Bazı halklar sadece hayvanlar söz konusu olduğunda aynı önlemleri alır. Kan akmasın diye hayvanı ya boğarak ya da başına bir darbe indirerek öldürürler.

Ancak özellikle yasaklanan, kanın besin amacıyla kullanılmasıdır. Çünkü bu durumda temas daha mahremdir, aynı zamanda daha sert bir biçimde yasaklanmıştır. Bazı Kuzey Amerika Kızılderililerinde, hayvanın kanını içmek tiksinti uyandırır; kanı yok olsun diye av hayvanı ateşe tutulur. Başka yerde, kan, sonrasında toprağa gömülecek derinin içinde toplanır. Yahudilerde, dinsel metinlere göre, kan yaşamsal ilkeyi ihtiva ettiğinden dolayı, aynı yasak için, bir uzvun kesilmesi gibi korkunç bir ceza verilir.[98] Aynı inanışa Romalılarda[99], Araplarda[100] vesairede de rastlanır. Birçok toplumda riayet edilen şarap içme yasağının kökeninde şarabın kan ile görünüşteki benzerliğinin olması muhtemeldir. Şarap üzümün kanı diye düşünülür. Çoğu zaman, kurban törenlerinde, şarap kanın ikamesi olarak kullanılmış gibi görünüyor. Bu nedenle, Flamen Dialis'in[101] bir üzüm bağından geçmesi yasaklanmıştı, çünkü orada yerleştiği kabul edilen ilke, böylesi değerli bir varlık için tehlike oluşturabilirdi. Aynı sebepten dolayı, çiğ ete dokunması hatta adını bile anması yasaktı.[102]

Nihayet, klan üyelerinden birinin kanı her aktığında halkı da ilgilendiren gerçek bir tehlike doğar; zira civarı tehdit eden korkunç bir güç bu şekilde serbest kalmıştır. Bundan dolayı,

---

[96] *Golden Bough*, I, s. 182.

[97] *Golden Bough*, s. 179 vd.

[98] Levililer, XVII, 10-14.

[99] Servius, *Aen.*, V, s. 79 ve III, s. 67.

[100] Wellhausen, *Reste des Arabischen Heidentumes*, s. 217.

[101] Eski Roma'da Jüpiter kültünden sorumlu, birçok yasağa uyması gereken rahibe verilen isim -çn.

[102] Plutarkhos, *Quaest. Rom.*, s. 112. Aulus Gellius, X, s. 13 ve 15. Bu, Frazer'ın varsayımıdır: *Golden Bough*, 1, s. 184 vd.

bu korkunç gücü zapt etmek ve zararsız hale getirmek üzere farklı yöntemler kullanılır. "Kan kan ister...Kurbanın kanı intikam diye haykırır" gibi sıkça kullanılan deyimler harfi anlamlarıyla ele alınmalıdır. Yayılan kanın her damlasındaki ilke, yakın çevresindekilere yıkıcı etkiler yapmaya bizzat meyilli olduğundan, bunlardan kaçınmanın tek yolu bunlara katlanacak, kefaret ödeyecek bir kurbanı dışarıdan aramaya çıkmaktır. Sonuç olarak, kanın intikamını almak, kanın bırakılsa yol açacağı şiddeti öngörmektir, üstelik sağduyuyla bunları denetleyip yönlendirebilmek amacıyla onları öngörmek gerekir.

Egzogaminin kökenlerini kestirmeye başlıyoruz. Kan genel olarak tabudur ve kendisiyle ilişkiye giren her şeyi tabulaştırır. Teması reddeder ve tezahür ettiği az çok geniş bir çevre dahilindekileri uzaklaştırır. Oysa kadın, süreğen bir şekilde kanlı belirtilerin sahasıdır. O halde, kanın uyandırdığı duygular kadının üzerine toplanmıştır; aslında tabunun doğasının, olağanüstü kolay bir şekilde nasıl yayıldığını görebiliyoruz. O halde kadının kendisi de yine süreğen olarak klanın diğer üyeleri için tabudur. Az çok bilinçli bir tedirginliğin, dinsel bir endişenin kadın ve arkadaşları arasındaki bütün ilişkilerde mevcut olmaması mümkün değildir ve bu yüzden kadınla münasebet en aza indirilmiştir. Ancak cinsel niteliği olan ilişkiler diğerlerine göre daha kuvvetli dışlanır. Öncelikle, daha mahrem olduklarından ve aynı zamanda iki cinsiyetin birbirine duyduğu iğrenme çeşidiyle de bağdaşmadığından, onları ayıran engel böylesi yakın bir şekilde birleşmelerine izin vermez. Hem sonra, ilişkileri gören organ doğrudan doğruya korkulan bu belirtilerin tam merkezinde yer alır. O halde, kadının uyandırdığı uzaklık duygularının bu özel konuda en üst yoğunluk derecesine ulaşmış olması doğaldır. İşte bu yüzden, kadın bedeninin bütün kısımlarının arasında bu organ en ağır şekilde her tür ilişkiden sakınır.[103] Buradan,

[103] Cinsel kısımlara özgü utanmanın kökenleri burada olabilir mi? Bunlardan yayılıp etraftakilere ulaşan tehlikeli kokuyu engellemek için bunları tarihte çok erken örtmek gerekmişti. Örtü, çoğu zaman sihirli bir eylemi saklamanın bir aracıdır. Uygulama bir kez yerleştiğinde, dönüşüme uğrayarak devam

egzogami ve onun yasaklamaları gelir. Bu kuralı kim ihlal ederse kendini bir katil ile aynı durumda bulurdu. Kanla temasa geçtiğinden dolayı kanın korkunç özellikleri ona geçerdi; kendisi ve başkaları için bir tehlike halini alırdı. Bir tabuyu ihlal etmişti.

Peki kana atfedilen büyülü özellikler egzogamiyi açıklıyorsa, bunlar nereden ileri gelmektedir? İlkel toplumların kana o denli tuhaf nitelikler yüklemelerini ne ortaya çıkarmış olabilir? – Bu sorunun cevabı, egzogaminin bağlı olduğu bütün bir dinsel sistemin dayandığı ilkede, yani totemcilikte bulunmaktadır.

Totem, söylediğimiz gibi, klanın atasıdır ve bu ata bir hayvan veya bitki çeşidi olmayıp özellikli bir birey, belli bir kurt, belirli bir kargadır.[104] Öyleyse, klanın tüm üyeleri bu biricik varlıktan türemiş olduklarından onunla aynı özden yapılmışlardır. Bu maddi aynılık, tahmin edebileceğimizden daha fazla harfi anlama yayılmıştır. Zira, yaban insan için, somut bir ayrılığa rağmen, bir organizmadan kopabilecek parçalar yine de bütüne aittir. Gerçekliğinden şüphe edilmeyen uzaktan bir eylem sayesinde, kesilmiş bir uzvun, ait olduğu bedenin hayatını yaşamaya devam ettiğine inanılırdı. Birinin eriştiği her şey diğerine de yayılır. Çünkü canlı öz bölünerek bütünlüğünü korur. Bütünün üzerinde etki yapıldığındaki gibi parçalar üzerinde etki edilirken de aynı sonuçlar meydana geliyorsa, canlı öz her bir parçada tamamen mevcuttur. Bir insanın tüm yaşamsal güçleri vücudunun her parçasında bulunur, çünkü büyücü bu parçalardan birini (mesela saçları veya tırnakları) tutup onu yok ettiğinde ölümü tayin edeceği düşünülür; bu tesirli büyücülüğün ilkesidir. Totemsel varlığa göre her kişi için de aynı şey söz konusudur. Totemsel varlık ise ancak parçalanarak gelecek kuşakların doğmasına

---

eder. Geriye sadece doğrulanması kalan bir varsayımı dile getirmekten başka bir şey yapmıyoruz.

[104] Aslında, totemsel varlık ile bu varlığın kendisinin de ait olduğu sanılan hayvan ve bitki türünü karıştırmaktan sakınmalıyız. Bu varlık, hem klanın üyelerinin hem de totemleşmiş türün hayvan veya bitkilerinin çıktığı atadır, mitsel varlıktır. O halde, kendisinde bu türü ve ayrıca tüm klanı barındıran bir bireydir.

yol açabilir, fakat parçalarının her birinde tamdır ve bütün bölümlerinde ve alt bölümlerinde sonsuza dek aynı kalır. O halde klanın üyeleri harfi harfine kendilerini tek ten, "tek vücut", tek kan olarak düşünürler[105] ve bu tek ten de herkesi vücuda getiren mitsel varlığın tenidir. Bu anlayışlar bize ne kadar garip gelse de bundan başka nesnel temelleri de vardır; zira somut bir formun ardında, sadece klana özgü kolektif birliği yansıtırlar. Her bireyin herkes gibi yaşadığı, herkese benzediği, neredeyse hiç farklı parçalarının mevcut olmadığı homojen ve yoğun bir kitle, böylesi bir grup, belli belirsiz bilincinde olduğu bu cılız bireyleşmeyi anlar; üyeleri tek ve aynı ilkenin farklı farklı vücuda gelmesidir, aynı gerçekliğin farklı görünümleridir, birçok vücutta tek bir ruhtur.

Özellikle bir uygulama bu öz birliğine atfedilecek önemi apaçık ortaya koyar, aynı zamanda bu ortak özü görmemizi de sağlar. Klanın fizyolojik birliği, daha önce değindiğimiz gibi, kesin olmanın uzağındadır: Klan, doğuştan hak yoluyla içinde bulunmanın haricinde de dahil olunabilecek bir toplumdur. Bir yabancının klana kabul edilmesi ve benimsenmesine izin veren formalite, klana yeni katılmış kişinin damarlarına birtakım ailevi kanı yaymaktan ibarettir: Bu, Smith'in çalışmalarından itibaren kan ittifakı diye adlandırılır.[106] O halde, herkes için aynı olan belirli bir maddeyi ihtiva etmiyorsak klana mensup olamayız; öte yandan, madem kan ortaklığı bu tabii özdeşliği kurmada yeterlidir, o halde kan, grubun ve üyelerinin her birinin ruhu olan ortak ilkeyi yüksek düzeyde kapsar. Bu anlayıştan başka daha mantıklı bir şey yoktur. Zira kanın bedende yerine getirdiği başlıca fonksiyonlar, kana böyle bir rol biçmiştir. Kan aktığında hayat sona erer; o halde hayatın taşıyıcısıdır. Tevrat'ta yazdığı üzere: "Kan hayattır, tenin ruhudur."[107] Sonuç olarak, atanın hayatı, yine kan aracılığıyla onun soyundan gelenler arasında yayılmış ve dağılmıştır.

---

[105] Sidney Hartland, *The Legend of Perseus*, II, XII ve XIII. Bölümler. Karş. Smith, *Kinship and Marriage in Early Arabia*, s. 148.

[106] *The Religion of the Semites*, s. 269 vd.

[107] Levililer, XVII, 11.

Bu şekilde, totemsel varlık klana içkindir: Her bireyin içinde vücut bulur ve kanda ikamet eder. Kendisi bizzat kandır. Ancak, bir ata olmakla beraber bir tanrıdır da; gruptan doğma koruyucu, hakiki bir ibadet nesnesidir; klana özgü dinin merkezidir. Topluluğun olduğu kadar tek tek kişilerin kaderi de totemsel varlığa bağlıdır.[108] Öyleyse, her bireysel bedende bir tanrı mevcuttur (çünkü herkeste bütünüyle tamdır) ve bu tanrı kanda ikamet eder; buradan da kanın tanrısal bir şey olduğu sonucu çıkar. Kan aktığında yayılan tanrıdır. Öte yandan, tabunun tanrısal olan her şeyin üzerindeki işaret olduğunu biliyoruz: O halde, kanın ve kanı ilgilendirenlerin aynı şekilde tabu olması, yani alelade ilişkiden ve dolaşımdan çıkarılması doğaldır. Totemsel tüm toplumlarda var olan, hiç kimsenin totemle aynı türe ait hayvanı veya bitkiyi yememesini gerektiren bir ilkedir bu; hatta ona dokunulmamalıdır bile; bazen adını anmak bile yasaktır.[109] Kan totemle çok yakın ilişkisini sürdürdüğüne göre, kanın da aynı yasaklamalara maruz kalması şaşırtıcı değildir. İşte bu nedenle, kan içmek, kana dokunmak yasaktır ve kana bulanmış zeminin tabu haline gelmesinin sebebi de budur. Kanın uyandırdığı dinsel saygı her türlü temas düşüncesini uzaklaştırır ve madem kadın, yaşamının neredeyse bir kısmını kan içinde geçirir, bu aynı duygu ona kadar ulaşarak kadını bu alametle damgalayıp tecrit eder.

İkincil bir sebep, kadının bu dinsel niteliğine ve bundan doğan tecridin daha da pekişmesine muhtemelen sebep olmuştur. İlkel klanlarda, soy sadece annedendi. Çocukları kabul eden, annenin totemiydi. O halde, bu kan, yalnız ve yalnız kadınlar tarafından yayılırdı, kana ortaklaşa sahip olmak da grubun birliğini oluşturdu. Bu bakımdan, erkeğin durumu, daha sonra Roma Hukuku'nun kadına yaptığıyla hemen hemen benzerlik taşıyordu; parçası olduğu klan onda son bulurdu; erkek *finis ultimus familiae suae* [ailesinin nihai sonu] idi. O halde, madem kadın cinsiyeti totemi devam et-

---

[108] Totemsel tapınma hakkında Frazer'ın *Totemism* (Edinburgh, 1887) kitabına bakınız.

[109] *Totemism*, s. 11 ve 17.

tirmeye yarıyordu, kadının kanı, erkeğinkine göre tanrısal özle daha yakından bağlantılı görünüyor olsa gerekti; öyleyse, kadının kendisiyle doğal bir şekilde temas kuran ve onu büsbütün ayrı bir yere koyan daha yüksek bir dinsel değeri kadın kanının elde etmiş olması muhtemeldir.

Cinsel yasaklamaların sadece aynı klanın üyelerine uygulanıyor olmasının nereden geldiğini şimdi anlayabiliriz. Aslında totem, yalnızca kendisine sadık olanlar için kutsaldır; ve sadece bunlar, tevarüs ettiklerine inandıkları ve simgelerini taşıdıkları toteme saygı göstermek durumundadırlar. Ancak yabancı bir totemde hiçbir tanrısal yan yoktur. Tavşan klanına mensup olan bir erkeğin tavşan etini yemekten mahrum kalması ve tavşanı hatırlatan her şeye hatta bu hayvanın dış görünüşüne bile uzak durması gerekir; fakat komşu klanların tapındığı hayvanlar karşısında hiçbir yükümlülüğü yoktur. Onları ataları olarak görmediği için tanrısallıklarını kabul etmez. Erkeğin bu konuda ne kaygılanacak ne de umacak bir şeyi vardır. Onların etki alanının dışındadır. O halde, kanıtlamaya çalıştığımız gibi, eğer egzogami totemciliğin temelindeki inanışlarla ilgiliyse, egzogaminin de klanın içinde kalması doğaldır.

Şüphesiz, zamanla, bilhassa bu yasaklamaların ilk nedenlerinin vicdanlarda hissedilmesi sona erdiğinde, özellikle klanın kadınlarının uyandırdığı duygu kısmen genelleşti ve bir ölçüde yabancı kadınlara kadar yayıldı. Hem bir klandakilerin hem de diğerindekilerin regl belirtileri, aynı yüksek öneme sahipti; bu yüzden, birilerinin korktuğu yerde diğerlerinin kayıtsız kalması imkansızdı. Bu yüzden, birincileri ilgilendiren yasaklamaların çoğu ikincilere de geçti ve hangi klandan olursa olsun kadın genellikle bazı tabuların nesnesi haline dönüştü. Bu yayılma, çok kolay meydana gelmişti çünkü bu iptidai vicdanlar tüm ruhsal aktarım olguları için uygun bir sahaydı; heyecan veren durumlar bir nesneden diğerine anında geçer, yeter ki birincisi ile ikincisi arasında en küçük bir benzerlik ilişkisi hatta yakınlık olsun. Ancak, tam da bu özümseme, egzogaminin kökeninde bulunan inanışların basit ikincil bir yayılmasına bağlı olduğundan dolayı sadece kısmen gerçekleşmiştir. Cinsiyetlerin ayrılması, yalnızca aynı

klandan kadın ve erkekler arasında tamamlanmıştır; özellikle sadece bu durumda her tür cinsel ilişkinin yasaklanmasına kadar varır.

Regl kanının genellikle koruyucu tanrılardan ziyade kötücül güçlerle ilişkideymiş gibi görünmesine sebep olarak ilkel insan, kadından uzaklaşırken, kadının kutsal bir varlık değil de bir kirlilik merkezi olduğunu gösterirse buna itiraz edilebilir. İnsanların uyduğu adetleri açıklamak adına uydurdukları, oysa gerçek sebepleri gözden kaçırdıkları halk söylemlerine harfiyen inanmaktan sakınmak gerek. Bu teorilerin nasıl oluştuğu biliniyor: Onlardan uygun ve nesnel olmaları değil, uygulamayı gerekçelendirmeleri istenir. Bu yüzden, birbirine zıt sebepler aynı hareketler sistemine bir anlam da verebilir. İlkel insan, totemine adadığı kültü anlamak için, totemini klanının atası yapınca, hiç kimse bu soyağacının gerçekliğini kabul etmeyi düşünmez. İlkel insanın kadını soktuğu tecride açıklama getirebilmek için kadına şu veya bu erdemi bahşetmesine de inanmıyoruz. Bu durumda, ilkel insanın iki yorum arasında bir seçimi vardı: Kadında ya tehlikeli bir büyücü ya da doğuştan bir rahibe görmek gerekiyordu. Kamusal yaşamda kadının içinde bulunduğu aşağı durum, ikinci varsayımı artık dikkate almaya izin vermiyordu; o halde birincisi kendini kabul ettirmişti.[110] Bu yasaklamaların kökeni sorulduğunda, bunlar hakkında hiçbir şey bilmediklerini fakat bunun her zaman saygı duyulan bir gelenek olageldiği cevabıyla yetinen birçok halk yine de mevcut. Zaten, totemsel dine bağlı her şey, zamanın etkisiyle, benzer bir alçalmaya maruz kalır. Şu veya bu hayvanın etinin yenmesinin neden yasaklandığı artık bilinmez olduğunda bunun kirli olması gerektiği farz edilirdi. Böylelikle, dinsel saygıdan dolayı temastan kaçınılan varlıklar sonunda pis gibi göründüler ve mevcut törenler birinci anlayışta olduğu kadar ikincisinde de uzlaştılar.

---

[110] Crawley, s. 224-225. Bu açıklamalardan sonra, Crawley'nin önerdiği açıklamayı tartışmak gereksiz; ona göre, bu yasaklamaların amacı, kadına özgü zayıflığın erkeğe geçmesini engellemek olacaktı. Kadının acizliği ona geçerken, bu yasaklamalara her uyulmadığında olduğu gibi, ölümü veya hastalığı belirleyemezdi. Kadının tabu olmasının sebebi güçsüzlüğünden değil, büyülü bir eylemin kaynağı olmasından ileri gelir.

O halde, regl kanının hedef olduğu yasaklamaların hakiki nedenini bilmek istersek, bunların varlığını sürdürmesini anlaşılır kılmak için sonradan uydurulan bütün teoriler hariç, bunları kendi içlerinde incelememiz gerekir. Bu şekilde düşünüldüğünde yasaklamalar, bilmem hangi tiksinmenin veya iğrenmenin belirtisi olmak şöyle dursun, diğer uygulamalardan (ki bunlar açıkça ayrıcalıklı ve gerçekten tanrısal varlıkları ilgilendirir) kesinlikle ayırt edilemez görünürler. Ergenliğe girmiş genç kızın toprağa dokunmasını ya da güneş ışınlarına maruz kalmasını yasaklayan bu aynı kural, krallara ve çok büyük saygı gören rahiplere de benzer biçimde uygulanırdı. Japonya'da Mikadonun toprak üzerinde yürümemesi gerekirdi; aksi takdirde, aşağılanmaya uğrardı. Ne güneş ışınlarının kendisine kadar gelmesine izin vermeli ne de başını açık havaya maruz bırakmalıdır. Kolombiya'daki Bogota tahtının vârisi, 16 yaşından itibaren, güneşin nüfuz etmediği karanlık bir odada yaşamalıdır. Peru'da bir İnka olmak üzere yetiştirilen prens, bir ay boyunca ışığı görmeksizin oruç tutmak zorundaydı. Meksika'da, Zapoteklerin baş rahibi, Mikado gibi, ne yerle ne de güneş ışığıyla temas edebilirdi. Aynı zamanda Tahiti kralı ve kraliçesine de uygulanan birinci yasak, eskiden Pers kralına da uygulanırdı.[111] Aynı şekilde, bütün Polinezya'da, tıpkı kadının regl dönemindeki gibi, şeflerin ve asillerin ayrı yemek yiyerek sadece özel bir ateşin üzerinde pişmiş gıdalarla beslenmeleri gerekirdi vs. Bu tabuların nedeni herhangi bir iğrenç kirliliğin uyandırabileceği tiksinti duygusu değildir: Kadının nesnesi olduğu benzer tabuları böylesi bir kökene mal etmeye hakkımız yok.

Ayrıca, regl kanı çoğunlukla faydalı bir tedavi niyetine de kullanılırdı. Deri hastalıkları, çıbanlar, uyuz, atların üst solunum yolu enfeksiyonları, ineklerin süt humması, tükürük bezi iltihaplanmaları vs. çeşitli hastalıklara karşı tedavilerde yararlanılıyordu,[112] özellikle de cüzzama karşı etkili olduğu bilinirdi. Strack bu uygulamanın hem kesintiye uğramadığını hem de genelleştiğini gayet güzel göstermiştir. Almanya'da

---

[111] *Golden Bough*, II, s. 224-225.

[112] Ploss, *Das Weib*, 1, s. 172.

ve İtalya'da olduğu kadar Arabistan'da da bu uygulamaya rastlanırdı ve Ortaçağda da pek revaçtaydı.[113] Aynı zamanda doğum sırasında akan kan da kullanılırdı ve bunun için tercihen ilk kez doğuran bir kadın aranırdı. Aynı şekilde, ergenlikte görünen ilk kan da aynı istisnai iyileştirici özelliklere sahip diye, daha önce gördüğümüz gibi, aynı zamanda özellikle sert tabuların da sebebiydi. O halde bu halklar kanda saf olmayan ve kadınsı kılan bir yayıntı kaynağının dışında başka şeyleri de farkında olmadan görmekteydi.

Kutsallığın yol açtığı bu türden bir yasaklamalar sisteminin nedenlerine gelince (ki bunları saygıdan ziyade tiksintiye mal etmeye meyilliydik) bunlar iki çeşittir: Bütün insanlık için ortak olanlar ve ilkel halklara özgü olanlar. Öncelikle, olağandışı bir saygı uyandıran her şey, kendisiyle teması iğrenç bütün varlıklarda ve nesnelerde olduğu gibi, sıradan insanı belli bir mesafede tutar. Çünkü saygıda korku söz konusudur; ve saygı duyulan varlığın kendisi bile, uyandırdığı duyguları devam ettirmek için kendi karakteriyle uyuşmalı ve kendini ayrı tutmak zorundadır. Başka varlıklara karışarak, kendi doğasını onlara iletecektir, kendi de onların doğalarına ortak olacaktır; o halde çoğunluğun seviyesine düşecektir. Şu halde, bilinç bakımından aralarında bazı farklar görülen bu iki hissiyat, yani tiksinti ve yüceltme, aynı harici işaretler aracılığıyla kendilerini gösterir. Dışarıdan bakıldığında, bunlar zorlukla ayırt edilebilir. Fakat, tanrısal kavramının barındırdığı aşırı muğlaklık yüzünden, anlaşılmazlık aşağı toplumlarda özellikle daha fazlaydı. Smith'in gösterdiği gibi, tanrılar korkulası ve kör güçlerdir; herhangi bir ahlaki taahhütle bağlı değildirler; koşullara ve basit kaprislerine uygun olarak, hayırsever veya ürkünç olabilirler. Bundan dolayı tanrılara ancak çok büyük önlemlerle yanaşıldığı anlaşılır; bu güçlerle ancak dolaylı bir şekilde tehlikesizce temasa geçilebilir. Sanki tiksinti duyulan varlıklar söz konusuymuş gibi onlardan çekinmek kuraldır. Tabu da düzenli ve bir kurum seviyesine yükselmiş bu sakınmadan başka bir şey değildir.

---

[113] Strack, *Der Blutaberglaube in der Menscheit*, Münih, 1892, s. 14-19. Karş. Crawley, s. 441.

VI

Egzogaminin kökenleri işte bunlardır.

Egzogaminin bu şekilde belirlenmiş kökenleri, bizim ensesté dair güncel anlayışımızla öncelikle bağlantısız görünür. Çağdaş ahlakımızın bir ilkesinin, bizde en kuvvetli şekilde yerleşmiş ilkelerinden birinin, insanlığın uzun zaman önce kurtulmuş olduğu saçma önyargıların himayesinde olduğunu kabul etmek zordur bizim için. Bununla birlikte, nasıl ki günümüzün aileye dair düzeni klanınkiyle uyuşuyorsa, aslında akrabalar arasındaki evliliğe ilişkin kurallarımızın düzenlemesinin bir dizi sürekli vasıta yoluyla egzogami uygulamalarına bağlı olduğu kuşkuya yer bırakmaz. Nitekim egzogami de aile gibi evrim geçirmiştir. Aile klan ile, özellikle de anneye özgü klan ile uyuştuğu sürece, cinsel yasaklamalar ya yalnızca ya da bilhassa anne tarafından akrabalıklara uygulanır. Babaya özgü klan haklarını kabul ettirdiğinde, egzogami ona dek yayılır. Totemcilik ve beraberinde klana özgü akrabalık da ortadan kaybolduğunda, egzogami başka temellere dayanan ve buradan hareketle oluşan yeni aile türlerine bağlı duruma gelir ve bu aileler klandan daha sınırlı sayıda olduklarından dolayı, egzogaminin kendisi de daha az yaygın bir çemberde kendi sınırları içinde kalır; aralarında evliliğin yasaklandığı bireylerin sayısı azalır. Böylelikle egzogami hemen hemen sadece ataların evlatlarla ve erkek kardeşin kız kardeşle arasındaki evliliklerin radikal biçimde yasaklandığı kademeli bir evrimle günümüzdeki durumuna gelmiştir. Ama eğer böyleyse, ensest düzenlememiz başlangıçtaki egzogaminin sadece bir dönüşümü ise, bu dönüşümü belirleyen sebeplerin ensest düzenlememiz üzerinde etkisinin olmaması mümkün değildir. Biri diğerinden doğan bu iki kurum mutlaka birbirlerine tutunmak zorundadır.

Bugün ensesti kınamamızı haklı kılmak için gösterilen nedenler bile onları birbirine bağlayan bağı bulmamıza yardım edecektir.

Hukuk ve örf ve adetlerin akrabalar arası evliliğe karşı olduğunu kabul etmek için günümüzde genellikle uzlaşılıyorsa, bunun nedeni, bu birleşmelerin yaratabileceği hijyenik sakın-

calar değil, fakat ailevi düzeni altüst ediyor olmalarıdır. Buradan genellikle, aile yaşamının içinde barındırdığı yakınlaşmalardan dolayı cinsel arzuları uyandırma riski taşıdığı, aynı zamanda bu durumun tatmin olmayı kolaylaştırdığı, yakın akrabalar arası evlilik meşru olsaydı dağınıklık ve sefahatin aile hayatında yerleşik durumda olacağı anlaşılır. Bu şekilde, bu tuhaf muhakemeyi yasa koyuculara atfetmiyoruz; zira bu, akrabalar arası düzenli evlenme hakkını reddetmektense, bu tür düzensiz evlilikleri önlemede garip bir çare olurdu. Evliliği yasaklayarak nikahsız birliktelikler ile mücadele edilmez; daha ziyade bunun tam tersi yapılmalıydı. Oysa, tam da, neredeyse bütün yürürlükteki yasalarda, akrabalıkla bağdaşmaz olarak düşünülen şey özellikle evliliktir. Sırf cinsel ilişki, her ne kadar daha çok cezalandırılsa da, sıklıkla belli bir hoşgörüyle karşılaşır; eğer bizim ahlakımız bunu mahkûm ederse ceza kanunumuz görmezden gelir. Zaten, ensestin bizde uyandırdığı uzaklaşma fazlasıyla kendiliğinden ve hazırlıksızdır ki, bu denli titiz hesaplara bağlı olamaz. Ailenin iyi düzenine dair var olabilecek her türlü kısıtlayıcı kuralın ortadan kaldırılmasının getireceği sorunlar, avamın güçlükle kavradığı, onu pek az etkileyen karmaşık ve uzak şeylerdir. Şu halde, bu kadar genel düşünceler böylesi evrensel ve enerji yüklü bir duyguyu belirleyemezdi. Nihayet, bu teori, yasaya sahip olmadığı bir gücü veriyor. Yasa, şeylerin kendi doğal sonuçlarını meydana getirmelerini engelleyemez; aile yaşamı bizi gerçekten enseste doğru itseydi, yasa koyucunun yasakları etkisiz kalırdı. Aile ortamının tesiri öyle güçlü ve süreklidir ki yasanın soyut ilkesi aile ortamının etkisinin sonuçlarını etkisiz hale getiremez.

Bununla beraber, bu açıklamanın temelinde olan önerme reddedilmemeli. Bu önerme, eğer enseste izin verilmiş olsaydı, ailenin aile olmaktan çıkacağına, aynı şekilde evliliğin de artık evlilik olmayacağına dair kitlelerin karanlık duygusunu, kusurlu da olsa, ifade eder. Bununla birlikte, böyle bir görüş, aile hayatının doğası gereği ensesti teşvik etmesini bırakın onu kabul etmemesinden ileri gelmektedir gibi görünüyor bize. Ailenin veya ırkın geleceği hakkında ensestvari evliliklerin olası sonuçlarını düşünmeden ve hesaplamadan, bunlar

bize iğrenç geliyor, bundan dolayı bize basit olması gerekli gibi görüneni karmaşık buluyoruz. Bu evliliklerin bizde uyandırdığı büyük korku, yaban insanın tabu olan ile kutsal olmayanın olası bir karışımı düşüncesi karşısında duyduğuna benzerdir; ve bu korku yerleşiktir. Evlilik ile akrabalık işleyişleri arasında, bugünkü halleriyle, aslında gerçek bir uyuşmazlık var ve bunun sonucunda, her ikisi de bozulmadan, böyle ilişkilerin birbiriyle karıştırılması için zemin doğmaz.

Aile hayatını ilgilendiren her şeyde ödev düşüncesi hakimdir. Erkek kardeşlerimizle, kız kardeşlerimizle ve akrabalarımızla olan ilişkilerimiz ahlak tarafından sıkı sıkıya düzenlenmiştir; bu, eğer fiziksel bakımdan sağlıklıysak sevinçle yerine getireceğimiz görevlerden oluşan, fakat bunun yanında, ahlak yasasının karakteristiği gereği buyurgan bir nesnellikle bizi baskılayan bir yükümlülükler ağıdır. Kuşkusuz, bu yükümlülükler ağı, sempati ve özel eğilimleri içinde barındırır: Bununla beraber, yuvaya dair şefkat bağları, öyle müstesnadır ki, sevgi orada daima saygıyla bezenmiştir. Buradaki sevgi, kişisel hassasiyetin sadece kendiliğinden bir etkinliği değil; kısmen bir ödevdir. Nasıl ki, bir duygu zorla talep edilemezse, sevgi de o ölçüde zorla talep edilemez. Ebeveynlerini sevmeme hakkının olmaması bir ortak ahlak ilkesidir. Kardeş ilişkilerine varana kadar, bir nevi saygıya rastlanır. Her ne kadar erkek ve kız kardeşler kendi aralarında eşit olsa da, birbirleri için hissettiklerinin ne sadece ne de özellikle kişisel niteliklerine bağlı olmadığının, fakat her şeyden önce onları aşan ve onlara hükmeden bazı etkilere dayandığının iyice bilincindedirler. Erkek ve kız kardeşlerin birlik olmalarını gerektiren ailedir; birbirlerini severken sevdikleri, sayarken saydıkları ailenin kendisidir. Tüm ilişkilerinde mevcut olan aile onlara özel bir iz bırakır ve onları basit kişisel ilişkilerin üzerine yükseltir. İşte bu yüzden yuvanın eskiden olduğu gibi günümüzde de daima dinsel bir niteliği olmasının sebebi budur. Artık ne yuvaya dair sunaklar ne de aileye değgin tanrılar kalmadıysa da dinsellik yine de ailenin içine tamamen işler; aile her zaman dokunulması yasak Ahit Sandığı[114] olmuş-

[114] Musa'ya Sina'nda verilen On Emir'in tabletlerinin saklandığı sandık -çn.

tur, çünkü aile tam tamına bir saygı kurumudur, saygı ise en üstün dinsel duygudur. Ailenin her toplumsal disiplinin merkezi olduğunu da buna ekleyelim.

Bizim kavradığımız şekilde cinsel ilişkiler ise çok başka türlüdür. Evlenen kadınla erkek bu birleşmede haz ararlar ve meydana getirdikleri toplum, en azından kağıt üstünde, yalnızca onların seçilmiş yakınlıklarına bağlıdır. Bir araya gelirler, çünkü birbirlerinden hoşlanırlar, oysa kız ve erkek kardeşlerin birbirinden hoşlanmak zorunda olmalarının nedeni ailenin içinde birleşmiş olmalarıdır. Bu durumda sevgi, içten gelmesi koşuluyla ancak kendisi olabilir. Sevgi, her türlü zorunluluk ve kural düşüncesini dışarıda bırakır. Hayal gücünün engellere takılmadan devindiği, tarafların menfaatinin ve zevk almasının neredeyse tek hakim kural olduğu bir özgürlük sahasıdır. Oysa yükümlülüğün ve kuralın bittiği yerde ahlak da sona erer. Bu yüzden, ödev ve ahlaki yaptırım düşüncesinin yeterince mevcut olmadığı tüm insana değgin eylem alanlarının bozulmaya açık bir yol olması gibi, cinsiyetlerin karşılıklı çekiciliğinin ve bunun sonuçlarının sık sık ahlak için bir tehlike şeklinde gösterilmesi de şaşırtıcı değildir. Gerçi evliliği teşkil eden düzenlenmiş bu birleşme için aynı şey pek de söz konusu değildir. Cinsel ilişkinin aileyi etkilediği gibi aile de karşılığında bu ilişki üzerinde etkisini gösterir ve ailevi menfaatlerle uyum sağlaması için bazı kurallar dayatır ve aslında evlilik de buradan ileri gelir. Böylece, aile cinsel ilişkiye kendi ahlaki doğasından bazı şeyler aktarır. Bununla birlikte, bu düzenleme, cinsel yakınlaşmanın kendisine değil, bu yakınlaşmanın sonuçlarına değinir. Birleşmiş olan bireyleri bazı ödevlerle yükümlü kılar, fakat onları cinsel birleşmeye zorlamaz. Hem de özellikle, kişiler henüz meşru ve ahlaki olarak bağlı olmadıkları sürece, sevgililerle aynı durumdadır ve birbirlerine öyleymiş gibi davranırlar. O halde, evlilik bir hazırlık döneminden geçmeyi gerektirir; müstakbel çiftlerin birbirlerine gösterdikleri duygular, serbest beraberliklerde ortaya çıkanların doğasına benzer. Ailenin ahlaki etkisi bile evli çift gerçek anlamıyla bir aileye dönüştüğünde, yani çocuklar kendisine katıldığında kendini hissettirebilir. Bundan dolayı, evlilik, cinsel toplumun en ahlaki şekli olmasına rağmen, bu

türden küçük toplulukların doğasının dışında bir doğası yoktur; aynı içgüdüleri devreye sokar. Peki o zaman, bu iki zihin durumu, iyilik ve haz, ödev ve tutku, kutsal ve kutsal olmayan kadar birbirine kökten zıtsalar, düşüncesi bile bize dayanılmaz gelen gerçek ahlaki bir kaosa yol açmadan birbirlerine karışmaları mümkün değildir. Birbirlerini şiddetle ittiklerinden dolayı, biz de bunların her ikisinin de ayırt edici niteliklerini kaybettikleri ve neticede tanınmayacak hale geldikleri tüyler ürpertici bir harman içinde tasarlanabilecekleri düşüncesini dehşetle iteriz. Tek ve aynı kişi bir seferde bunlara ilham verebilse, olacak olan da budur. Öyleyse, bizi yakınlarımıza bağlayan ilişkinin saygınlığı, aynı değerde olmayan başka her türlü bağı dışlar. Saygılı bir şefkat borçlu olduğunuz ve karşınızdakinin de aynısını size borçlu olduğu bu duygu iki taraf için de bozulmadan veya yitip gitmeden bir kimseye kur yapamazsınız. Özetle söylenecek olursa, daha önce belirttiğimiz şu anki düşüncelerimize dayanarak, kız kardeş kız kardeş olmayı bırakmadıkça, bir erkek onu karısı yapamaz. Ensesti bize tasvip ettirmeyen şey budur.

Ne var ki, bu cevap bir çözüm değildir, soru sadece ertelenmiştir. Geriye bu düşüncelerin kökenini araştırmak kalıyor. Bu düşüncelere alışkın olduğumuz için bize son derece doğal görünürler. Fakat, mantığa uygun gerekli hiçbir yanları yoktur. Kuşkusuz, eşlerimiz için duyduğumuz sevgi, kız kardeşlerimizin bizde uyandırdığı sevgiyle bu denli çelişiyor gibi gözüktüğüne göre, bu iki şahsın tek kişi olduğunu kabul edemeyiz. Fakat bu iki çeşit sevgi arasında gördüğümüz kontrast, onların esas doğaları tarafından o kadar az yönlendirilmiştir ki, bu karşıtlığın anlaşılmadığı birçok durum olmuştur. Aslında, ilkel olmayan yeterince yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşmış birçok toplumda, enseste izin verildiğini hatta salık verildiğini biliyoruz;[115] bu, akrabalık ve evlilik ilişkilerinin kaynaşmasının bahsi geçen toplumlarda neredeyse zorunlu bir kural olduğu anlamına gelir. Erkek ve kız kardeşlerin evlenemeyeceği başka yerlerde ise kuzenler arası evlilik önerilirdi; bununla ilgili örnekler sayısızdır. Ancak, bi-

[115] IV. Bölüme bkz.

rinci dereceden yakın akrabalar arasında, eşlere dair gerçekten ortadan kaldırılamaz bir antipati olsaydı, bu hemen bir sonraki aşamadaki bir tür yakınlığa dönüşmezdi. Öyle de Atina'da, kız, mirasçı ise en yakın akrabasını koca olarak almak zorundaydı. *Levirat*, yani bir erkeğin kendi erkek kardeşinin dul karısıyla evlenme zorunluluğu aynı türden olgudur. Zira, evlilikle oluşan akrabalıkta kan bağı olmasa da doğal akrabalığın ahlaki niteliklerinin hepsi mevcuttur; buradaki söz konusu bağdaşmazlık tamamen ahlakidir. O halde bağdaşmazlığın bir durumda olduğu gibi diğerinde de cereyan ediyor olması gerekirdi.[116] Nihayet, birçok olgu, insan topluluklarının başlangıcında ensestin yasaklanmamış olduğunu kanıtlamaya meyleder. Aslında, her topluluk en azından iki asli klana bölünmeden önce, ensestin yasaklanmış olduğunu farz etmeye dair hiçbir şey yok elimizde; çünkü bildiğimiz bu yasaklamanın ilk şekli, yani egzogami, her yerde bu düzenlemeyle bağlantılı gibi görünüyor. Bu düzenleme kuşkusuz başlangıçta yoktu. Toplumun iki farklı gruba bölünmeden önce yoğun ve bölünmemiş bir kitle oluşturması gerekiyordu; zaten Morgan'ın hazırladığı bazı terminoloji çizelgeleri de bu varsayımı teyit eder. Peki o zaman, başlangıçta, eğer ailevi ve cinsel ilişkiler birbirinden ayırt edilemediyse ve bu müphem duruma tekrar tekrar geri dönmüşlerse, bu ilişkilerin kendiliğinden ve içsel sebeplerden dolayı farklılaşmak zorunda kaldıklarına inanmaya dayanağımız yok. Eğer genel görüş, bunları karşı karşıya getirmişse, bunların esas vasıflarına yabancı bir şey bu görme biçimini belirlemiş olmalı.

Nitekim, eğer evlilik ve aile iki farklı ortamda önceden oluşmaya mecbur kalmadıysa, bu farklılaşmanın nasıl vuku bulmuş olduğu görülmez. Genel bir kural olarak, erkeklerin yakın kadın akrabalarıyla evlendiklerini farz edin, bu durumda evlilik anlayışımız bambaşka olurdu; zira cinsel hayat şimdiki haline gelmeyecekti. Daha az tutkulu bir nitelikte olurdu, sırf bundan dolayı bireylerin beğenisi pek az bir rol

[116] Levirat vakalarında erkek kardeşler birlikte ortak mülkiyet içinde yaşarlar; o halde, en genç olanı, zamanı geldiğinde evleneceği yengesiyle birlikte, kız kardeşiyle olduğundaki gibi yaşamıştır.

oynardı. İmgelemin serbest oyunları, düşler, arzunun içtenliği daha az etkili olurdu, çünkü herkesin evlilik istikbali doğuştan tespit edilmiş olacaktı. Kısacası, herkesin evlilik istikbali ailenin merkezinde meydana gelecekti ve aile menfaati baskın çıkacak, cinsel duygu ılımlı hale gelip yatışacaktı; yuvaya dair duyguları belirginleştiren bu buyurgan kişiler-üstü durum bazı şeyler katacaktı. Ailevi duyguların özel bir görünümü haline gelecekti. Fakat tam da bundan dolayı ailevi duygulara yaklaşacaktı ve hemen hemen aynı doğaya sahip olarak onlarla uzlaşmada herhangi bir şekilde zorlanmayacaktı. O halde, bu özümsemeyi ne engelleyebilmiştir? Kuşkusuz, ensestin yasaklandığı bir kez farz edildikten sonra bu soru ortaya çıkmaz, zira evlilik düzeninin o zamandan itibaren aile düzeninin dışında olmasından dolayı, mecburen ayrı bir yöne doğru gelişmesi gerekiyordu. Ancak bu yasaklama, muhakkak ki bundan açıkça türeyen düşüncelerle açıklanamaz.

Bu eğilimin kendiliğinden bu mizacı reddettiği söylenebilir mi? Ancak bu eğilimin hiçbir şekilde dayatıcı olmadığını kanıtlayan şey, gereken her defasında, yani enseste izin verildiği ve uygulandığı her defa, mizaca usluca maruz kalmasıdır. Zira kuşkusuz, tüm bu durumlarda, boyun eğen ve cinsel ilişkilere uyum sağlayan ailevi ilişkiler değildir; bu denli gevşek bir disiplinle bağdaşamayan aile ve sonuç olarak da toplum bu koşullarda ayakta kalamazdı. Ayrıca bu dirençler nereden gelecekti? Gerçi bazen cinsel isteğin, içgüdüsel olarak, aileden sakındığı söylenir, çünkü uzun süreli birlikte yaşamanın cinselliği köreltici etkisi vardır. Ancak bu, akrabalar arasındaki kadar eşler arasında da alışkanlığın daha az olmadığını unutmak demektir.[117] O halde, alışkanlık bir durumda diğerinde olduğundan daha fazla sonuca yol açmamalıydı.[118] Peki, aileyi kendi içinde devam ettirmeye yönelten zorunlu sebeplere karşı arzunun bu muğlak zayıf iradesi ne yapabilirdi ki? Zira, insanlık ensesti yasaklamış olduğundan dolayı karşı karşıya geldiği komplikasyonlar ve sonsuz sıkıntılar faz-

---

117 Simmel, *Die Werwandtenehe* (Gazelle de Voss, 3 ve 10 Haziran 1894).

118 Zaten, aynı derecede açıklıkla bunun tersi tez savunulabilmiştir, yani sürekli temasın fırsatlar sunarak arzuyu kamçılaması.

lasıyla unutuldu. Öncelikle ailelerin, üyelerinin karşılıklı takas edilmesi konusunda anlaşmaları gerekiyordu. Oysa, bu takas barışçıl ve meşru hale gelmeden önce yüzyıllar geçecekti. Uzun yıllar boyunca ne kadar çok kan davası güdüldü, ne kadar çok kan döküldü, ne çok zahmetli müzakereler bu düzenin sonucu oldu! O halde, her ne kadar şiddetsiz bir şekilde işlese de, düzenin her nesilde, ailenin maddi ve manevi birliğini bozma sonucu vardı, çünkü ergenliğe girmiş iki cinsiyet ayrılmak zorundaydı ve içlerinden biri (ki bu genellikle kadın olmuştur) yabancıların yanında yaşamaya giderdi. Bu belli sürelerle yinelenen parçalanma, toplumları şu üzücü seçenekle özellikle karşı karşıya bıraktı: Ya kadını ortak mirastan tamamıyla mahrum bırakmak ve sonuçta katılacağı ailenin bakımına ve himayesine girmeye terk etmek; veyahut, eğer kadına az çok geniş haklar tanınırsa, ona ait mal mülkün kesin olarak kocasının akrabalarına geçmesini engellemek için onu zahmetli bir kontrole ve karmaşık bir gözetime tabi tutmak. Baba sülalesinin himayesi, epikleros kızın[119] en yakın akrabasıyla evlenme zorunluluğu, drahoma, kadın açısından belirsizlikle sonuçlanan durumla birlikte hiçbir şekilde garantisi olmayan düpedüz mirastan yoksun bırakılma gibi birbirine zıt bu gereklilikleri birbiriyle uzlaştırmanın denendiği farklı yollar olagelmiştir. Oysa, erkekler kendi akrabalarının dışında kadın arama kuralını yaratmamış olsalardı, bütün bu karşıtlık ve çatışmalardan da esirgenmiş olurlardı.

Böylece, cinsel ilişkilerin, bir taraftan, akrabalık ilişkilerine bu denli kökten karşı gelebilmesi için, önceden ailenin yaşadığı bu ahlaki atmosferin dışına atılması gerekiyordu; öte yandan, cinsel ilişkilerin kendi içlerinde bu ayrılığı gerekli kılacak hiçbir şey yoktu. Hatta en az direnen hat başka bir yöne doğru gidiyormuş gibi görünür. O halde bu ayrışmanın onlara özellikle kuvvetli bir dış güç tarafından dayatılmış olması gerekir. Başka bir deyişle, günümüzde ensesti yasaklamamızı

[119] Epikleros kız, babanın tek vâris kız çocuğudur. Eski Yunan'da Atina Yasalarına göre bu kız mirasçı sayılmazdı, ancak mirasa bağlı kabul edilirdi. Bu durumda, babanın servetini aile içinde tutmak amacıyla, en yakın erkek akrabasıyla evlenmek zorundaydı. Bu akraba da mirasın sahibi olamazdı, fakat çocuklarının mirasa hakkı vardı –çn.

buyuran ahlaki uyuşmazlık, bu yasaklamanın bir sonucudur, dolayısıyla bu yasaklama ilkin bambaşka bir sebep için var olmuş olsa gerek. Bu sebep, egzogamiyi ortaya çıkaran inanışların ve törelerin bir bütünüdür.

Aslında, kana dair önyargılar insanları akrabalar arası her türlü birleşmeyi yasaklamaya yönelttiğinde, cinsel duygu, aile sınırlarının dışında kendini tatmin edebilecek bir ortam aramak zorundaydı; işte bu durum, akrabalık duygularını cinsel duygudan çok erken ayırmıştır. O anda, iki farklı alan insan etkinliğine ve duyarlığına açılmış olur. Biri, klan, yani aile, ahlakın merkezi olagelmiştir; diğeri ise dışarıda kaldığından, yuvaya dair menfaatleri etkilediği ölçüde, sadece ikincil bir ahlaki niteliğe bürünmüştür. Klan, dinsel yaşamın merkeziydi ve klanın tüm ilişkilerinde dinsel bir unsur mevcuttu; sırf cinsiyetlerin ilişkisi dışarıda gerçekleşmek zorunda olduğundan, bu ilişkiler kendilerini dinsel alanın dışında buldular ve kutsal olmayanlar olarak sınıflandırıldılar. Sonuçta, bir taraftan, hakim olan ciddi disiplin yüzünden gelişemeyen tutkulara dair her etkinlik, diğer tarafa yöneldi ve burada özgürce ortaya çıktı. Zira, birey, yalnızca mecbur olduğunda toplu baskıya boyun eğer; bireyin doğal istekleri, özgürce arkasından gidebilecekleri bir temayülü önlerinde bulduklarında oraya doğru koşarlar. Bu şekilde, egzogami sayesinde, tensel istekler, yani cinsiyetlerin ilişkilerine yönelik bireysel içgüdülerin ve arzuların bütünü, içinde yer aldıkları ve az çok bastırıldıkları ailenin boyunduruğundan kurtulmuş ve ayrı olarak meydana gelmiştir. Fakat, bununla bile, tensel istekler, ailevi ahlak anlayışıyla karşı karşıya gelmiştir. Zaman geçtikçe, yeni düşünceler ve duygularla zenginleşmiş; karmaşık hale gelmiş ve ruhani bir hal almıştır. Zihinsel ve hissi düzende, her türlü frenlemeye ve kurala karşı doğası gereği sabırsız olan her şey, özgürlüğe ihtiyacı olan her şey, bu ilk temel ilkeye gelip dayanmıştır; bu şekilde, cinsel yaşamla ilgili düşünceler, sanatın ve şiirin gelişimine, zihnin ve kalbin tüm muğlak düşlerine ve özlemlerine, imgelemin büyük ölçüde payı bulunan kişisel veya kolektif tüm tezahürlere yakından bağlandı. İşte bu aynı nedenle, kadın, çok sıklıkla estetik yaşamın merkezi kabul edilmişti. Ancak, bu ilaveler ve dönü-

şümler, önemli olmalarına rağmen, ikincil olgulardır. Aynı klanın üyelerinin aralarında evlenmesi yasaklanır yasaklanmaz ayrılık artmıştır.

Ayrılık, bir kez örf ve adetlerin arasına girdikten sonra devam etti ve sebebi unutulurken kendisi ayakta kaldı. Egzogamiyi doğuran totemsel inanışlar sona erdiğine, bunların uyandırdığı zihinsel durumlar varlığını sürdürmüştür. Yüzyıllarca benimsenmiş ve korunmuş alışkanlıklar, sadece tekerrür onları kuvvetlendirmiş ve kökleştirmiş olduğu için değil, gittikçe başka alışkanlıklarla birlik oldukları için ve birine dokunmadan diğerlerine de yani her şeye de dokunulamayacağı için bu şekilde ortadan kaybolmadı. Bunun sonucunda tüm ahlaki yaşam düzenlendiği için, daha önce yapılmış olana yeniden dönmek için ahlaki yaşamı alaşağı etmek gerekiyordu. Mücadele ederek elde ettiği bu özgür nimetlerden kimse rahatlıkla vazgeçemezdi, o nimetleri ailenin en kasvetli nimetleriyle karıştırmak da aklından geçmezdi, tabii bunlar ayrı nimetler olmaktan çıksaydı o başka! Öte yandan, nasıl ki klanları temel alan düzenleme tüm insan topluluklarının içinden geçmiş gibi göründüğü bir aşamaydı ve egzogami klanın oluşumuyla yakından bağlıydı, egzogaminin ardında bıraktığı ahlaki durumun tüm insanlıkta genelleşmiş olması da şaşırtıcı değildir. En azından, bunun üstesinden gelmek için, özellikle baskı yapan sosyal zorunluluklar gerekti; bu, ensestin bazı toplumlarda nasıl meşrulaştığını ve bu toplulukların nasıl istisna teşkil ettiklerini açıklar.

Bu müsamahayı geçmişe oranla gelecekte daha genel kılacak hiçbir şey tarihte vuku bulmuş gibi görünmüyor. Katoliklik gibi yaygın bir din, amaç aile kurmak değilse şayet, cinsellik edimini ahlakın dışına kesin olarak yerleştirmişse bu şüphesiz sebepsiz değildir. Hatta aile içinde bile cinselliği kutsal nitelikli olan her şeye aykırı ilan eder.[120] Bütün Avrupalı toplumlarda bulunan bir sürü adet ve kurumun bağlı olduğu bunun gibi bir duygu artık öyle genel ki, artık hangi mistik

---

[120] Sadece rahiplerin bekarlığına değil aynı zamanda kutsal günlerde iki cinsiyetin birbirine yaklaşmasını yasaklayan kilise kurallarına da gönderme yapıyoruz.

aldanmadan ileri geliyorsa, içerisinde marazi bir olgu göremiyoruz bile. Evlilik içindeki zihinsel durum ile aileye ilişkin zihinsel durum arasındaki ayrımın daha belirginleştirilmesinden ziyade burada cinsel yaşamın ahlak dışı doğasının gerçekten vurgulandığını farz etmek daha doğaldır. Bunun nedeni, belki de cinsel şehvet gelişirken, ahlaki yaşamın bunun tam tersine tutkulara dair her türlü unsuru giderek dışlamaya meyletmesidir. Ahlakımız koşulsuz buyruk ahlakı değil midir?

Şimdi toplumların yakın akrabalar arası evliliğe karşı yeni bir nedeni varsa, bu, aslında bu sebebin doğruladığı düzenlemenin bir sonucudur. Bu sebep, düzenlemenin bir sebebi olmadan önce bir sonucudur. Dolayısıyla, kuralın nasıl doğduğunu değil, nasıl devam ettiğini iyi açıklayabilir. Bu son soruya cevap vermek istenirse etkisi bize dek yayılan egzogamiye kadar uzanmamız gerekir. Egzogamiyi doğuran inanışlar olmasaydı, evliliğe dair sahip olduğumuz fikir belki olmayabilirdi ve ensest kanunlarımız tarafından yasaklanmayabilirdi.[121] Elbette, tutku ile ödev arasındaki sonsuz antitez, meydana gelmenin bir vasıtasını daima bulurdu; fakat başka bir şekil alırdı. Tutku, etki merkezini aşağı yukarı cinsel yaşamın ortasında kurmuş olamazdı. Tutku ve cinsiyetler arası aşk eş anlamlı hale gelemezdi.

Öyle de kana her türlü doğaüstü özelliği atfettirmiş olan bu kaba batıl inancın insanlığın ahlaki gelişiminin üzerinde muazzam bir etkisi olmuştur. Bu işin süresi boyunca bu etkinin sadece ensest meselesini hissettirmekle kalmadığı bile görülmüştür. Aynı sebebe bağlı olan başka türden fenomenler var: Bunlar genelde cinsiyetlerin ayrımına dair örf ve adetlerdir. Yukarıda aktardığımız olgularla günümüzde gözlerimiz önünde cereyan edenler arasındaki benzerliğe okurun şaşırmaması mümkün değil. Bütün bu benzerlikten hareketle, eğer okullarımızda, gündelik toplantılarımızda iki cinsiyet arasın-

---

[121] Bu varsayımda bulunurken, egzogaminin olumsal bir rastlantı olduğunu kastetmiyoruz. Egzogami, evrensel olgular olan totemciliğe ve klana fazlasıyla bağlı olduğundan biz de böyle bir varsayımda bulunuyoruz. Öyleyse, tuttuğumuz yolda, her etkenin rolünü belirtmeye yönelen bir inceleme usulünün dışında başka bir şey anlaşılmasın.

da bir çeşit engel varsa, eğer her bir cinsiyet adetler hatta yasalarla kendisine dayatılan belirli bir giyim tarzına sahipse, erkeğin kadına yasaklı -kadın bunları yerine getirmeye muktedir olmasına rağmen- rolleri varsa, kadının da erkeğe yasaklı rolleri varsa, kadınlarla ilişkimizde özel bir dil, özel davranışlar benimsemişsek, bunun nedeni kısmen binlerce yıldır babalarımızın genelde kanın, özellikle de regl kanının, yani bahsettiğimiz kan algısının tesiri altında olmalarıdır. Her tür varoluş nedeninden uzun zamandır yoksun, bu eski önyargıları fark etmeden, hâlâ açıklanamaz bir alışkanlıkla itaat etmiyoruz elbette. Bununla birlikte, bunlar ortadan kaybolmadan önce, kendilerinden sonra ayakta kalan ve bizim de bağlandığımız davranış biçimlerinin doğmasına yol açtılar. Doğru ya da yanlış, kadının etrafına dolamak istediğimiz bu gizem, her cinsiyetin bir diğeri için var olduğu ve belki de aralarındaki ilişkinin başlıca albenisini oluşturan bu bilinmezlik, aşk oyunlarının en güçlü uyaranlarından biri olan bu çok özel merak, yaşamın hoşluklarından birine dönüşmüş her tür düşünce ve adet, şayet erkekler ve kadınlar hayatlarını birbirine fazla karıştırmış olsalardı, zorlukla devam ederdi; işte bu yüzden, bu ikiliği sona erdirmek isteyen yenilik yanlılarına kamuoyu direnç gösteriyor. Fakat, diğer taraftan, uzun zamandır unutulmuş sebepler, cinsiyetlerin ayrılmasını ve toplum içinde bir bakıma iki toplum oluşturmasını belirlemeseydi, bu ihtiyaçları bilmeyecektik.[122] Zira, ne birinin ne de diğerinin yapısındaki herhangi bir şey böyle bir ayrılmayı zorunlu kılmazdı.

O halde, bu çalışmamız, doğrudan sonuçlarının dışında, sosyal olguları belirli kavramların mantıksal ve ereksel gelişimi olarak kabul eden temel hatayı konuya uygun bir örnek aracılığıyla göstermeye yarayabilir. Akrabalık ilişkileri, soyut yollarla analiz edildiğinde, bunlarla cinsel ilişkiler arasında o denli derin bir uyuşmazlığı içeren hiçbir şeye rastlanmayacaktır. Bu karşıtlığı ortaya çıkaran sebepler onların dışındadır.

---

[122] Ayrıca, bu ihtiyaçlar zıt ihtiyaçlar aracılığıyla etkisiz hale gelebileceklerdi belki. Enseste dair düşüncelerin temelindekilere nispetle bunlar daha az derin gibi görünüyor.

Kuşkusuz, sosyal olan her şeyin temsillerden meydana geldiğini, sonuç olarak temsillerin bir ürünü olduğunu ne kadar tekrar etsek az. Bununla birlikte, tam da sosyolojinin konusu olan bu kolektif temsillerin oluşumu, önce yan fikirlerle bulanmış ve örtülmüş sonra gitgide tamamen kendileri olmak üzere bunlardan kurtulmuş bazı temel düşüncelerin tedrici gerçekleşmesinden ibaret değildir. Eğer yeni durumlar cereyan etmişse, bunun nedeni, büyük oranda eski durumların toplanmış ve düzenlenmiş olmasıdır.[123] Fakat, ortaya çıkan sonucun beklenen temsilinin dışında, bu gruplaşmaların bambaşka bir sebebi olabileceğini yukarıda ve başlıca durumlarda görmüş bulunuyoruz. Bu sonucun fikri, ancak birleşim yapıldığında verilir: Şu halde bu fikir birleşimi açıklayamaz. Her ne kadar türetmiş olduğu sebepleri etkileyebilse de, bu, bir sebepten ziyade bir sonuçtur; sonucun fikri de açıklamaktan çok açıklanmalıdır.[124] Kanın niteliklerinde, ille de dinsel bir nitelik edinmesini önceden tayin edecek hiçbir şey yok. Fakat kanın halk arasındaki yaygın algısı, totemsel inanışlarla da birleşerek, sözünü ettiğimiz usullerin doğmasına yol açmıştır. Cinsel ilişkinin mevcut algısıyla birleşen bu usullere gelince, egzogamiye ilişkin düşüncelere neden olmuşlardır. Egzogamiden yola çıkarak, bugünkü ahlaki mizacımızın bir kısmını oluşturan her türden alışkanlık teşekkül etmiştir. Oluşumuna hiçbir insani diyalektiğin yön vermediği bu sentezlerin kurallarını hiçbir diyalektik analiz bulamaz. Şüphe-

---

123 Yeni durumlar sosyal yapıda meydana gelen değişikliklerden de ileri gelebilir: Daha büyük sahaya yayılma, daha fazla ve daha yoğun nüfus vs. Yukarıda açıklanan düşüncelerin daha açıkça uygulandığı yeniliklerin bu sebeplerini bir kenara bırakıyoruz.

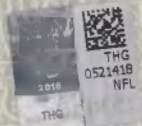
124 Başka yerde (*Règles de la méthode sociologique* [Sosyolojik Yöntemin Kuralları] s. 30) ahlak düşüncemizin gözlerimizin önünde işleyen ahlaki kurallardan ileri geldiğini yazdığımızda, söylemek istediklerimiz işte bunlardan ileri gelir. Bu kurallar temsillerde verilmiştir; fakat bizim ahlak üzerine genel düşüncemiz, bu temel temsillerin oluşumuna yön vermez, bunlar meydana geldikçe bunların birleşiminin sonucudur. Bununla birlikte, ahlak üzerine genel düşüncemiz bir kez meydana geldiğinde eğer sonucu olduğu sebepler üzerinde bir etki yapıyorsa, bu tepki ikinci derece önemdedir. Her özel kurala nazaran genel ahlak anlayışımız hakkında bahsettiklerimiz, bu ahlak anlayışını üreten temel temsillere kıyasla her özel kural hakkında da düşünülebilir.

siz, ortak muhakeme geliştikçe ve toplumsal iradeyi daha çok aydınlattıkça, bu toplumsal irade de olayların seyrini yönetmede ve onlara makul bir yol çizmede daha yetkinleşecektir. Ancak üstün entelektüel işlevler, toplum içinde, bireyde olduğundan çok daha fazla iptidaidir ve bunların etkisinin ağır bastığı durumlar bugüne kadar pek küçük bir istisna olagelmiştir.

ENSEST YASAĞI VE KÖKENLERİ

ÉMILE DURKHEIM

Ensest yasağı... Belki de kökenleri insanlık tarihinin ilk devirlerine kadar giden bir yasak. Yasağın ihlalinin cezası, bazen kırbaçlanma bazen de ölüm olmuş. Peki ensest neden yasaklanmış? İlkel bir hukuk düzenlemesine bile sahip olmayan kabilelerin esas tabularından biri olan ensest, gelişmiş bir hukuk sistemine sahip modern toplumlarımızı hâlâ nasıl şekillendirebiliyor? Din, etik, psikoloji ve antropoloji gibi ana disiplinlerin temel konularından biri olan ensesti ve yasaklanmasını kurucu sosyologlardan Émile Durkheim inceliyor.

ISBN : 978-605-9460-74-3

10 ₺

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhankitap